

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Libri de peccatorum meritis et remissione et de baptismo paruulorum ad Marcellinum, de spiritu et littera, epistula sad comitem Bonifatium, de cura pro mortius gerenda, de immortalitate animae, de ...

Augustinus, Aurelius

[S.l.], [10. Jahrh.]

Epistola de causa baptismi paruulorum

[urn:nbn:de:bsz:31-67057](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-67057)

menti necessaria e animae parvulis magna quaestio. aliamq; disputationem de
 siderat. eo tamen quantum arbitror moderamine temperata ut magis inquisitio
 cauta laudetur quam precipitata reprehendat. assertio ubi eni de re obscuris
 firma disputat non adiuuantibus diuinarum auctoritatum certis clarisq; docum
 tis cohibere sedebit humana praesumptio. nihil faciens in parte altera decli
 nando. Et si eni quod libet horum que immodum demonstrari & explicari
 possit ignorem illud tamen credo quod dea hinc diuinorum eloquiorum clarissima
 auctoritas e eo si homo id sine dispendio pmissae salutis ignorare non possit.
 habet se laboratum utina tam comodum quam plixum. p uiribus meis opus cuius
 plixitatem fortasse defendere nisi id uerere facere defendendo plixius.

**FINIT LIBER SECUNDUS DE PERFECTIOE IUSTITIAE
 INCIPIT EPYSTOLA DE CAUSA BAPTISMI PARVULORUM**

Carissimo filio marcellino augustinus eps seruus xpi. seruorumq; xpi in dno
 salutem de quaestionibus quas mihi pposueras ut ad te aliquid scriberem
 aduersus eos quid dicunt adam dea si non peccasset fuisse moriturum ne ex
 eius peccato quicquam ad eius posterorospagando transisset maxime ppter bap
 tismum parvulorum que more piissimo atq; mater no uniuersa frequentat
 ecclesia & quod in hac uita sint fuerint futuriq; sint filii hominum nullum ha
 bentes omnino peccatum iam duos plixos absoluera libros quibus mihi uisus
 sum nquidem omnibus omnium occurrisset in hac causa motibus animorum quo d uel
 ame ta quoque utrum fieri possit ignoro immo fieri non posse non dubito. sed
 tam egisse aliquid quo de his rebus a maioribus traditae fidei defensores contra
 nouitates eorum qualiter sentiunt non merites usq; quaq; confiterentur. Uerum
 post paucissimos dies legi pelagii quaedam scripta sciri ut audio & non paruo
 puectus xpiani quae in pauli apostoli ae pxtolis expositiones preuissimas conti
 nerent atq; ibi comperit cum ad illum uenisset locum ubi dicit apostolus p unum
 homine peccatum intrasse in mundum & p peccatum mortem atq; ita in omnes ho
 mines pertransisse. Quaedam eorum argumentatione qui negant parvulos pecca
 tum originale gestare quam fateor in illis tam longis uoluminibus meis non refel
 liqua in mente mihi omnino non uenerat que quam possit alia cogitare & dice
 re quapropter quo illic opem quod iam certo fine concluderem nihil addere uolui
 & ipsa eadem uerbis quibus ea legi & quid mihi contra uideat hunc ae pxtolae
 inferendum putauit. Sic ergo illa argumentatio posita e. Hi autem inquit
 qui contra traducem peccati sunt ita illa impugnare nituntur. Si adae inquit

peccatum. & iā non peccantib; nocuit ergo & xpi iustitia. & iā non credentibus pde
quia similiter immo & magis dicit p unum saluari quā p unū ante perierunt.
Hic ergo ut dixi argumento in illis duobus libris quos ad te scripsi nihil respondi
neq; id mihi p̄sus redarguendū p̄posui. Nunc ergo prius illud attende quē am
modum cum dicunt si. id est peccatum & iā non peccantib; nocet ergo & xpi iusti
tia & iā non credentib; p̄dest absurdissimum utiq; & falsissimū iudicant. ut xpi
iustitia & iam non credentibus p̄sit unde putant confici nec primi hominis peccatum
paruulis non peccantibus nocere potuisse. sicut xpi iustitia p̄deē ullis non credenti
bus non potest dicant itaq; iustitia xpi quid baptizatos paruulis p̄sit dicant omni
no quod uolunt p̄fecto enim si se xpianos eē meminerit aliquid p̄deē non ambigunt
Quodlibet igitur p̄sit p̄deē sicut & iam ipsi asserunt non credentib; non potest.
Unde cogunt paruulos baptizatos incredentium numero deputare. & uic
toritatis se iē ubiq; ecclesiae consentire. quae fidelium eos nomine non cessat
Indignos quibus iustitia xpi & iā secundum istos p̄deē non nisi credentibus
possit. Sicut ergo eorum p̄ quos renascunt iustitiae sp̄s responsione sua
traiecit in eos fidem. quā uoluntate p̄pria nondum habere potuerit. sic eorū
p̄ quos nascuntur caro peccati traiecit in eos noxā. quā nondum uita p̄pria
contraxerit. & sic uita eos sp̄s in xpo regenerat fideles. sic eos corpus mortis
in adam generauerat peccatores. illa enim carnalis generatio ē haec spirita
lis. illa facit filios carnis haec sp̄s illa filios mortis haec filios resurrectionis.
illa filios saeculi haec filios di. illa filios irae haec filios misericordiae. ac p̄ hoc
illa peccato originali obligatos. ista omnis peccati uinculo liberatos. postremo
ad id quod intellectu p̄spiciatissimo assequi non ualemus. auctoritate diuina
consentire cogamur. Bene quod ipsi nos ammonent iustitia xpi nisi creden
tibus p̄deē non posse. & p̄deē aliquid paruulis confitent. unde ut diximus
necesse ē eos baptizatos incredentium numeros sine ulla tergiversatio
ne constituant. Consequenter igitur si non baptizent. inter eos qui non cre
dunt erunt. ac p̄ hoc nec uitā habebunt sed ira di. manet sup̄ eū & iudicant
sunt. quō qui non credit filio non habebit uitā sed ira di. manet sup̄ eū & iudicant
dicant sunt. quō qui non credit iā iudicatus ē & condemnabitur quō qui cre
diderit & baptizatus fuerit saluus erit. Qui autē non crediderit condem
nabitur. lam nunc uideant isti quā iusti a temeritate conentur asserere.
non ad uitā aeternā sed ira di p̄tinere. & iudicari diuinitus atq; damnari
homines qui sine peccato sunt. si quē am modū p̄prium ita nullum in eis eētū

originale peccatum. lame & eris quae pelagius insinuat eos dicere qui contra origi-
 nale peccatū disputant. in illis duobus plixime operis libris satis quantū arbitror
 dilucideq. respondi. quod & si quibusdā tparum t obscurem uidebit. dent ue-
 niā & componunt cum eis qui fortasse illud non quia parū ē sed quia nimium
 reprehendunt. & quia ea quae p natura quae stionū dilucide dicta existimo
 ad huc non intellegunt. non mihi calumniant pneglegentia t p meefacul-
 tatis indigentia sed dñm potius p accipienda intellegentia deprecentur.

Uerum tamē nos non noxent oportet aduertere istum sicut eum qui nouerunt.
 locum bonū ac predicandum uirū hanc argumentationē contra peccati ppa-
 ginē non ex pproa intulisse psona sed quid illi dicant quae non a probant
 intinasse. nec solum hoc quod modo pposui ei q. respondi. uerū & iā cetera
 quibus me in illis libris iam respondiisse recolui. Nam cum dixisset si adae in-
 quiunt peccatū & iā non peccantibus nocuit ergo & xpi iustitia & iā non ere-
 dentibus pdest. quod dicitur quae respondi cernis. quā non solum non expugnēt
 quod dicimus sed & iā nos ammonent quid dicamus. secutus adiunxit. deinde aiunt.

Si baptismus mundat antiquum illud delictum. quid de duobus baptizatis nati fuerint
 debent. hoc carere peccato. non enim poter. ad posterof transmittere quod ipsi mi-
 nime habuerunt. illud quoq. accedit inquit. quia si anima non ē extra. duce-
 secl sola caro ipsa tantum habet traducem peccati. & ipsa sola poenā meretur.
 iniustum ē dicentes ut hodie nata. anima non ex massa adae & antiquum
 peccatum portet & alienū dicunt & iā inquit nulla ratione concedi ut dñs qui
 pproa peccata remittit imputet aliena. Vide sine obsecro quē ammodū hoc totum
 pelagius non ex sua. sed ex aliorum psona indiderit scriptis suis usq. ad eo sciens
 hanc nescio quā eē nouitate quae contra antiquam & ecclesiae insitā opi-
 nionē sonare. p nunc coeperit. ut eū ipse confiteri. aut uere eundatus. aut ueritus
 fuerit. & forte hoc ipse non sentit quod sine peccato nascatur homo cui fate-
 tur necessarium ē baptismum in quo fit remissio peccatorum. Quod sine
 peccato damnat homo. quē necesse ē non baptizatum in non ere dentibus
 deputari. quia utiq. scriptura. euangelica fallere non potest. in qua aptis-
 sime legitur qui non crediderit. condemnabit. postremo quod sine pecca-
 to imago di non imittatur. ad regnū di quō nisi quis renatus fuerit ex a-
 qua & spū non potest introire in regnū di. atq. ita t in aeternā mortem
 sine peccato pcepit & aut quod ē absurdus extra regnū di habet uitā ae-
 ternā. Cū dñs praedicens quid suis in fine diciturus sit. Venite benedicite

in patris mei papae regnū quod uobis paratum ē. Ab initio mundi manifestaue-
rit & uā quid sit ipsum regnū quod dicebat ita concludens sic ibunt illi in ambus
tionē aeternā iusti autē in uitā aeternā. Haec ergo & alia quae hūc sequuntur
errore nimium puerſa & xpianae repugnantia ueritati credo quod uir ille
tam egregiae xpianus omnino non sentiat. Sed fieri potest ut & uā istorum
argumentis qui contra peccati traducē sentiunt. adhuc fortasse ita moueatur ut
audire t nosse quid contra eos dicatur expectet. & uideo quid illi dicant qui contra
peccati traducem sentiunt nec tacere uoluit ut quae scio discutienda insinuat
& apsona sua remouit. nec hoc & uā ipse sentire iudicet. Ego autē & si refel-
lere istorum argumenta non ualeā uideo tamen inherendū eē his quae in scrip-
turis sunt aptissima. ut ex his reuelentē obscura. aut si mens nonclum ē idonea
quae possit ea t demonstrata cernere t abserusa. ueſtigare. sine ulla hesita-
tione credant. Quid autē aptius tot tantisq. testimonis diuinorū eloquorum
quibus dilidicissime apparat nec pter xpi societate ad uitā salutemq. aeternā
posse quēquā hominū puenire. nec diuino iudicio posse aliquē iniuste damna-
ri hoc ē ab illa uita de salute separari. Unde fit consequens ut quō nihil agitur
aliud cum paruuli baptizantē nisi ut incorporent ecclesiae idē xpi corpori mem-
brisq. socientur. manifestum sit eos ad damnationē nisi hoc eis conlatū fuerit
punire. non autē damnari possint si peccatū utiq. non haberent. hoc quia illa
aetas nullam in uita ppria contrahere potuit refert intellegere t si hoc nondum
possumus saltem credere trahere paruulos originale peccatum. De p hoc si am-
bigui aliquid habent uerba apostolica quibus dicit p unū hominē peccatū intra-
uit in mundum. & p peccatū mors edita in omnes homines ptransiit. Ios suntque
in alia duci transferriq. sententiā numquid & illud ambiguum ē. Nisi quis rena-
tus fuerit ex aqua & spū non potest introire in regnū di. Numquid & illud uo-
cabis nomē ei ihm ipse enī saluum faciat populū suum a peccatis eorū. Numquid
& uā illud quia non ē opus sanis medicus sed egrotantib. Hoc ē quia non ē neces-
sarius ih̄s eis qui non habent peccatū sed eis qui saluandis a peccato. Numquid
& uā & uā illud quia nisi manducauerint homines carnē eius hoc ē participes
facti fuerint corporis ei non habebunt uitā. his itaq. huiusmodi aliis quae
nunc pretereo testimonis diuina luce clarissimis diuina auctoritate cer-
tissimis. nonne ueritas sine ulla ambiguitate pelamat non solū in regnū
di paruulos non baptizatos intrare non posse. sed nec uitā aeternā posse
habere pter xpi corpus cui ut incorporent sacramento baptismatis inbuunt.

Quia

10.

Nonne u
dicitur
in pecc
te dicit
re non p
dicitur
nisi quod
qua in
in lib
do dicit
ipse pel
ad uer
dicit si
alio se
fidelit
non in
seru
popul
uā dicit
ipso nu
fuerit
ab op
ipso
si ep
q em p
in sacra
attend
dicit t
randi
baptizand
en quod
nisi non
lo suo dicit
quarta in

Nonne ueritas sine ulla dubitatione testatur eos non ob aliud ad hunc hoc & ad saluatore
 & ad medicum xpm pui gestantium manibus ferri nisi ut p medicina sacramentorum
 ei possint a peccato peste sanari. Quid ergo cunctamur apostoli uerba. de quibus for
 te dubitabam & ipsa sic intellegere ut his congruant testimoniis de quibus dubita
 re non possumus. Quamquam toto ipso loco ab ipso peccatu multorum condemnatione
 & p unius iusticie multorum iustificatione apostolus loquitur nihil mihi uideat. Ambigui
 nisi quod ait ad formam futuri. Hoc enim reuera non solum huic sententiae conuenit
 qua intellegit futuros ei posteros ex ea de forma cum peccato esse generatos sed & iam
 in alios & alios intellectus possunt. haec uerba diu duci nam & nos aliud inde aliquan
 do dixim. & aliud fortasse dicimus. quod tam huic intellectui non sit aduersum. &
 ipse pelagius non uno modo id exposuit. Cetera uero quae ibi dicuntur. si diligenter
 aduertant atq tractent. sicut in primo duorum illorum libro ut cumq conatus sum
 & si sub obsecutu pariunt rerum ipsarum necessitate sermonem. non tam poterunt
 alium sensum habere. nisi ipse factum est ut ante quatuor uniuersa ecclesia p tineret
 fidelis paruulos originalis peccati remissionem p xpi baptismum consecutos. Unde
 non in merito beatus cyrianus satis ostendit quae hoc ab initio creditum & intellectum
 seruare ecclesiam qui cum paruulorum mater non utero recentissimos iam idoneos ad
 recipiendum xpi baptismum assereret. quo consul. tus fuerat utrum hoc ante octa
 uum die fieri deberet & quantum potuit conatus est eos demonstrare pfectos. ne quis
 ipso numero dierum quo octauo antea circumcidebantur infantes. eos adhuc p
 ficiendos existimaret. sed cum magnam eis defensionis patrocinium presuisset &
 ab originali tam peccato eos immunos non esse confessus est. quia si hoc negaret
 ipsius baptismi causa ppter quem recipiendum eos defendebat auferret. potes ip
 si epistolam memorati martiris de baptizandis paruulis legere si uolueris ne
 q enim potes de esse cartagini. Uerum in hanc diu nam quantum presenti quaestio
 ni satisuisum est pauca inde transferenda arbitratus sum quae prudenter
 attende. Quantum uero inquit ad causam infantum p tineret quos dixisti intra secun
 dum & tertium diem quonati sunt constitutos baptizari non oportere. & conside
 randa esse legem circumcisionis antiquae ut intra octauum die eum qui natus est
 baptizandum & sanctificandum non putares. longe aliud in concilio nro uisum est. in hoc
 enim quod tu putabas esse faciendum nemo consensit. sed uniuersi potius iudicauim
 nulli hominum nato misericordia di & gratia deneganda. nam cum dicit in eu ange
 lus suo dicit. filius hominis non uenit animas hominum perdere sed saluare
 quantum in nobis est si fieri poterit nulla anima perdenda est. aduersus ne quid di

Cyrianus
 martyr

Cypriani

cat. que ammodum sentiat non tantum carni sed anime quoque infans exitabile esse
atque mortiferum sine illo salutari sacramento exire de hac uita unde sua nihil aliud
diceret intellegere non fuit sine peccato anima perire non posse sed uide paulo
post defendens innocentiam paruulorum quidam de illis aptissimae fateat. Cete
terum si homines inquit impedire aliquod ad consecrationem gratiae possent ma
gis aduotos & pueros & maiores natu possent impedire peccata grauiora.
Porro autem si & grauissimis delictoribus & in dnm multum ante peccantibus cum p
ea crediderint remissa peccatorum datur & ab apustimo atque gratia nemo phibe
re uocatur. quanto magis phiberi non debet infans qui recens natus nihil peccauit
nisi quod secundum ad carnaliter natus contagiū mortis antiquae prima nati
uitate contraxit. qui ad remissa peccatorum accipienda in hoc ipso facilius acce
dit quod illi remittuntur non propria sed aliena peccata. Uides quanta fiducia
ex antiqua & indubitata fidei regula uir tantus sic loquatur. quia haec do
cumenta certissima ideo protulit ut illud quod erat incertum unde consuluerat ille
cui rescribit & unde concilii de eadem constitutum esse commemorat. ut scilicet & uia
ante octauū die ex quo die natus est infans cum si affertur & baptizari nemo
dubitat & phaece firmamenta pbar & uari neq; eni hoc tunc quasi nouū aut qua
si aliqua cuiquam contradictione pulsatum concilio futu ob. seu firmabat quod
obstricta originali peccato tenerent infantes. sed cum illis illa consultatio uer
saretur & disceptaretur ppter legē carnalis circumcisionis uerū eos & ante octa
uū diem baptizari oportere. ideo ei qui hoc negat nemo consensit quia uia
non consulendum nec disceptandum sed firmū certumq; habent animā salutem
aeternae periturā. si hanc uitā sine illius sacramenta consecratione finirent
quam uis ab utero recentissimi paruulis. oloreatu eēt peccati originalis ob
stricti quae illis & simulo facilior quod alienorū. sed tamen eēt necessaria
remissio peccatorū. his certis illa incerta de octauo die quāestio dissoluta ē
atque in concilio iudicata. hominimato. ne in aeternū pereat omni die. licet re
succurrere cum & uia de ipsa carnali circumcisione ratio redderet. quod um
bra eēt futuri non quā intellegerem & uia baptismū octauo ex quo natus ē
homo die dari oportere. sed nos in xpi resurrectione spiritaliter circumci
di qui tertio quidem post diem passionis in diebus tam ebdomadū quibus
tempora puoluunt octauo hoc ē post sabbatū primodie a mortuis resur
rexit. & nunc nescio cui nouae disputationis audacia quidā nob facere conant
incertū. quod maiores nri ad dissoluenda quaedā quae non nullis uidebant

38
incerta tamquam certissimum proferant; quando enim primitus hoc disputari coeperit
nescio illud, scio quod & iacobus hieronimus qui hodie quae in litteris ecclesiae factae
excellens doctrinae fama ac labore uersat; ad quasdam soluendas in suis li-
bris quaestiones & hoc certissimum adhibet sine ulla disceptatione documentum.
nam in eo quod in iona propheta scriptum est cum ad eum uenisset & locum ubi commemorant
& iacobus paruuli ieiunio castigati maior inquit & sic incipit usque ad minore peruenit;
nullus enim absque peccato nec si uis quidem dies fuerit uita ei & numerabiles
anni uitae illius. Si enim stellae non sunt mundae in conspectu dei quanto magis
uermis & putredo & hi qui peccato offendentes ad dei tenentur obnoxii. Hunc doc-
tissimum uirum si facile interrogare possim quae multos utriusque linguae diui-
narum scripturarum tractatores & christianarum disputationum scriptores commemora-
ret qui non aliud ex quo christi ecclesia est confutata senserunt non aliud maioribus
acceperunt non aliud posteris tradiderunt. Ego quidem quauis longe pauciora lege-
rim non memini me aliud audisse christianis qui utrumque accipiunt testamentum.
non solum in catholica ecclesia uerum & in qualibet heresi & schismate confutu-
tos non meminisse aliud legisse apud eos quos de his rebus aliquid scribentes
legere potui qui scripturas canonicas sequerentur & sequi se crederent crediue uoluis-
sent. Unde nobis hoc negotium repente emerferit nescio. Nam ante paruum tempus
a quibusdam transitorie conloquentibus cursum mihi aures perfrictae sunt cum il-
lic apud cartaginensem essemus non uideoparuulos baptizari ut remissione acciperent
peccatorum sed ut scilicet in christi nouitate promouerentur & quia opportunum non fuit ut
contra aliquid dicerent & non tales homines erant de quorum eadem auctoritate
solicitus facile hoc intransactis atque oblitis habui. Ecce uero studio flammante
defenditur esse scribendo & in memoria commendat. ecce res in hoc discrimen
adducitur ut hinc & a fratribus consulam. ecce contradisputare atque scribere
cogimur. Ante paucos annos romae quidam existitio uimianus qui sanctimonialis
& iacobus aetate uel puerioribus nuptias persuasisse dicebat non illi uendo quo earum
aliquam ducere uellet uxorem sed disputando uirgines sanctimonio dicebat nihil amplius
fidebus coniugatis apud deum habere meritum. Numquam tam hoc ei commentum
uenit in mentem ut afferere conaretur sine originali peccato nasci hominum filios.
& utique si hoc asseruerit multo peluuius uellent feminae nubere. fetus mundissimi-
mos parturiae. huius sane scripta nam & scribere ausus est cum fratres ad hiero-
nymum refellenda misissent non solum in eis nihil tale compertit uerum & iacobus ad quas-
dam uana refutanda hoc tamquam certissimum de hominis originali peccato unde

utq. nec ipsum dubitare credebatur inter multa sua documta depmpfit. id agen
tis haec uerba sunt. Quidie se inquit in xpo manere. debet sic illo ambulante
& ipse ambulare. eligata aduersarius eduobus quod uult. optione ei clam. ma
n& in xpo an non mand. si mand. ita ergo ambulat ut xps. si aut. temerariu
e similitudine uirtutu dñi polliceri non mand. in xpo. quia non ingreditur
ut xps. ille peccatu non fecit neq. inuentus e dolus in ore ei. qui cum maledice
ret non maledixit. & tamqua agnus cora tondeute sic non aperuit os suu.
adque uenit princeps mundi istius & inuenit in eo nihil. qui eum peccatu non
fecisset p nob peccatu eum fecit ds. nos aut. iuxta epistola iacobi multa peccam
omnes & nemo mundus a peccatis nec si unius quidem diei fuerit uita ei. quis
eni gloriabit. castum se habere cor. aut quis confidat. mundu se ee a pecca
tis. teneamur q. rei in similitudine preuaricationis adae. Unde & dauid.
Ecce inquit iniquitatibus conceptus sum & in delictis concepit me mater mea.
Haec non ideo comemorauit quod disputatoru quorumlibet sententia tamqua
canonica auctoritate nitamur. sed ut appareat ab initio usq. ad p. sens temp.
quo ista nouitas orta e hoc de originali peccato apud ecclesiae fide tanta con
stantia custoditum ut ab eis quidam in ca tractarent eloquia magis certis
simu pferrat. ad alia falsa refutanda. qua id tamqua falsum refutari ab
aliquo temptat. & ceteru in scis canonicis libris uig. hui sententiae claris
sima & plenissima auctoritas. Clamat apostolus. p. unu homine peccatu
intrauit in mundu. & p. peccatu mors. & ita in omnes homines p. transit. in quo
om peccauer. Unde nec illud liquide dici potest quod peccatu adae. & iam
non peccantib; nocuit cum scriptura dicit in quo om peccauer. Nec sic dicunt
ista aliena peccata tamqua omnino ad paruulos non p. tineant. si quidem in a
da om. tunc peccauer. quando in eius natura illa in fita ui qua eos gignere
poterat adhuc omnes ille unus fuerunt. sed dicuntur aliena quia nondum
ipsi agebant utas p. prias. sed quicquid erat in futura p. pagine uita unius ho
minis continebat. nulla inquit traditione conceditur ut ds quippria peccata
remittere imputat aliena. remittit. sed spu regeneratis non carne generatis. im
putat uero. nonia aliena sed p. prias aliena quippe erant quando hi quia p. prias
p. pagata portarent. nondu erant. nunc uero carnali generatione ia coru sunt
quibus nondum spiritali regeneratione dimissa sunt. Sed si bap. tismus inquit
mundat antiquu illud delictu qui de duob; bap. tizati nati fuer. debent hoc carere
peccato non enim potuer. ad posteru transmittere quod ipsi minime habuer.

xpianū corpus gignere potuisse. & ipsū xp̄m animā xp̄ianā non potuisse
perire. Cedite itaq; ueritati. Quid & sicut fieri potuit quod & uos fatemi
ni ut de xp̄ianis non xp̄ianus de membris xp̄i non membrū xp̄i. atq; ut occur
ramus & uā omnib; quilibet falsotam̄ quocumq; religionis nomine d&linent̄.
deconsecratis non consecratis. ita & uā fieri ut de mundatis non mundatus nas
catur; nisi quia non fecit generatio sed regeneratio xp̄ianos. hanc igit̄ uob reddite
rationē quia similiter a peccatis nemo nascendo sed omnes renascendo mun
dant̄. De hoc de hominibus ideo mundatis quō renatis homo qui nascit̄ renas
cat̄ ut & uā ipse mundat̄ potuer̄ enī parentes ad posteros transmittere quod
ipsi minime habuer̄. Non solum sicut frumenta paleā & praeputiū circum
cisus. sed & uā quod & uos dicitis fideles infidelitate in posteros trahunt. quod
non ē iā illorū p̄sp̄m regeneratorū sed quo in carne generati sunt morta
lis seminis uitium. Nam utiq; quos paruulos p̄ sacramentū fidelū fideles fa
ciendos ēē iudicatis. infideles natos ex parentibus fidelibus non negatis. it enī si
anima non ē extraduce sed sola caro. ipsi tantum habet̄ traducem peccati. & ip
sa sola poenā meret̄. hoc enī sentiunt. iniustum ēē dicentes ut hodie nata anima
non ex massa. adae tam antiquū peccatū portet̄ alienū. Attende obsecro te quē
ammodū air circum spectus pelagus. nā ex ei libro quae modo posui uerba. transcrip
si sentit quā in difficili de anima quaestione uersat̄. non enī ait quia anima
non extraduce. sed si anima non ē extraduce. rectissime faciens de re tā obscura
de qua nulla. in scripturis sc̄is certa. & apta testimonia possum inuenire aut
difficillime possumus cunctanter loqui potius quam fidenter. Quapropter ego
quoq; huic p̄positioni non praecipuas seruatione respondeo. Si anima non ē extra
duce. ergo quae ista iustitia. ē ut recens creata & ab omni delicto p̄sus immunis.
ab omni peccatō contagione penitus liber a passionē carnis diuersosq; cruciat̄.
& quod ē horribilius & uā demonū incursum in paruulis sustinere cogat̄. neq; enī
aliquid horum caro sic patitur. ut non ibi anima potius quae uiuit ac sentit poe
nas luat. Hoc enī si iustum ostenditur. sic & uā ostendi potest quae iustitia in carne
quoq; peccati subeat originale peccatum. baptismatis sacramento & gratiae
misericordiae mundandū. Si aut̄ illud ostendi non potest. neq; hoc posse ar
bitror̄. Ait ergo utrumq; occultum feramus & inos homines ēē meminermus.
ait alias aliud de anima opus sinecesse uidebitur. cautela sobria disputando
moliamur. Nunc tam̄ illud quod ait apostolus p̄ unum hominē peccatum in
trauit in mundum & p̄ peccatū mors & ita in omnes homines p̄transiit in quo

h. h. quid respondebitis quare de xp̄ianis non xp̄ianus nascatur!

omnes peccauer. sic accipiam ne tot tantisq. aptissimis diuinaru scripturarū
 testimonis quibus docemur preter xpi societatem. quae in illo & cum illo fit
 cum sacramentis ei imbuimur. & ei membris incorporamur. uitā salutemq.
 aeternā adipisci. neminē posse. nimis insipienter atq. infelicitē repugnare
 iudicemur. Neq. enī alio sensu dictum ē ad romanos punū hominē peccatū
 intrauit in mundum. & peccatum mors atq. ita in omnes homines p̄transit.
 quā illo quod dictū est ad corinthios. p̄ hominē mors & p̄ hominē resurrectio mor
 tuorū. sicut enī in adā omnes moriuntur. sic & in xpo omnes uiuēbunt. Nemo
 quippe ambigit hoc ibi de morte corporis dictum. quō de resurrectione cor
 poris magna apostoli intentione quaestio uersabat. & ideo uidetur ibi de pec
 cato tacuisse. quia non erat quaestio de iustitia. hic autē ad romanos utrumq.
 posuit & utrumq. iustissime cōmendauit. peccatū in adā iustitiā in xpo. & mor
 tē & mortē in adā uitā in xpo. quae omnia uerba sermonis apostolici quantū
 potui satisq. uisum ē. In primo ut iā dixi duorum illorum libro p̄seruatus aperui.
 quamquā & iā ibi ad corinthios locū ipsum de resurrectione diu tractatū sic
 in fine conclusit. ut nos dubitare non sine r̄ & mortē quoq. corporis me
 rito accidisse peccati. cum enī dixisset. Oportet & corruptibile hoc induere
 incorruptionē. & mortale hoc induere immortalitē. cum autē mortale hoc
 inquit induet immortalitē. tunc si & inquit sermo qui scriptus ē. Absor
 ta ē mors in uictoriā. ubi ē mors uictoria tua. ubi ē mors aculeus tuus. deinde
 subiicit. aculeus autē mortis ē peccatum. uirtus uero peccati lex. Quia ergo
 sicut apostoli aptissima declarant uerba. eo absorbetur mors in uictoriā.
 quo corruptibile & mortale hoc induet incorruptionē. & immortalitē.
 id est qui uiuificabit d̄s & mortalia corpora nr̄a p̄pter inhabitantē sp̄m
 ei in nobis. manifestum ē & huius mortis corporis quae resurrectionē corpo
 ris contraria ē. aculeum fuisse peccatum. aculeum autē quo mors facta ē.
 non quē mors fecit. peccato enī morimur non morte peccamus. Sic itaq.
 dictū ē aculeus mortis. quomodo lignum uitae. non quod hominis uitā
 faceret sed quod uitā hominis fieret. quomodo lignū scientiae. p̄ quod scien
 tia fieret hominis. non quod p̄ suā scientiā fecerit homo. Sic ergo &
 aculeus mortis quo mors facta ē. non quē mors fecit. sic enī dicimus &
 poculum mortis quo aliquis mortuus sit t̄ mori possit. non quē moriens
 mortuus ue confecerit. aculeus itaq. mortis peccatū ē. peccato punctum.
 mortificatū ē genus humanū. quid adhuc quaerimus cui mortis utrum
 animae an corporis. Utrum primae qua nunc om̄ morimur. an secundae

quae tunc impii morientur. nulla causa est exagrandi quaestione. nullus tergiversandi locus. apostoli uerba quibus id agebat interrogata respondent. Cum mortale hoc induerit immortalitatem. tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorta est mors in uictoria. ubi est mors uictoria tua. ubi est mors aculeus tuus. Aculeus autem mortis peccatum. uirtus uero peccati lex. De resurrectione corporis agebat. quod absorbebitur mors in uictoria. cum mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc ipsi morti insulabitur quae in uictoria resurrectione corporis absorbebitur. tunc ei dicitur ubi est mors uictoria tua. ubi est mors aculeus tuus. morti ergo corporis hoc dicitur. hanc enim absorbebit uictoriosa immortalitas. cum mortale hoc immortalitatem induerit. morti in qua corporis tunc dicitur ubi est mors uictoria tua. quae hic omnes sic uicerat ut & iam di filius tecum confligeret & teq non uitando sed suscipiendo superaret & uicisti in morientibus. uicta es in resurgentibus. uictoria tua qua absorbueras corpora morientium temporalis fuit. uictoria nostra qua in corporibus absorpta es resurgentium aeterna constabit. ubi est aculeus tuus. hoc est peccatum quo puncti & uenati sumus ut & iam in nostris corporibus fieret & dea tam longo saeculo possideret. aculeus autem mortis est peccatum. uirtus uero peccati lex. Peccauimus in uno omnium ut moreremur in uno omnium. accepimus legem non ut emendatione finiremus peccatum. sed ut transgressione auerteremus. lex enim subintravit ut abundaret peccatum. & conclusit scriptura omnia sub peccato. Sed deo gratias quod dedit nobis uictoria per dominum nostrum Iesum Christum. ut ubi abundauit peccatum. superabundaret & gratia atque ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. & uinceremus mortem per inmortalem resurrectionem. & aculeum eius peccatum per gratiam tam iustificationem. nemo itaque de hac re fallatur & fallat. Omnia adimit atque auferit sanctae scripturae sensus manifestus ambages. Quae ammodum ab origine tractum est & peccatum in hac carne peccati propter quod sanandum & pro pagine attractum. & uoluntate auctum. at quae ipsam carnem resuscitanda. medicus uenit in similitudine carnis peccati. qui non est opus sanis sed egrotantibus. nec uenit uocare iustos sed peccatores. Proinde quod ait apostolus. cum fideles moneat ut se ab infidelibus coniugibus non disiungerent. sanctificatus est enim uir infidelis in uxore. & sanctificata est mulier infidelis in fratre. alioquin filii uiri immundi essent nunc autem sancti sunt. aut sic est accipiendum quae ammodum & nos alibi & pelagius cum eandem ad corinthios epistolam tractat & exposuit. Quod exempla iam praecesserant. & uirorum quos uxores. & feminarum quas mariti lucrifacerent christo. & paruulorum ad quos faciendos christianos uoluntas christiana & iam unius parentis euicerat. aut si quod magis uerba apostoli uidentur sonare

trahitur mors in corpore mortis huius. sic ab origine.

& quodammodo cogere aliqua illic intellegenda e scificatio. qua scificabant uirt mulier in fidelis in coniuge fidelis. & qua scificabant filii fidelium. siue quia mensruo cruore mulieris a concubitu continebat quicumq; uirt femina id in lege didicerat. Nam hoc hiezechiel inter illa praecepta ponit. quae non figurate accipienda sunt. siue ppter alia qua lib& quae ibi apte posita n e ex ipsa necessitudine coniugioru atq; filioru scificas aspgine. illud tam sine dubitatione tenendum. quae cumq; illa scificatio sit non ualere ad xpianos faciendos. atq; ad dimittenda peccata nisi xpianae & ecclesiastica institutione & sacramentis efficiantur. fideles na nec coniuges infideles quam lib& scis & iustis coniugibus hereant ab iniquitate mundantur. quae a regno di separatos in damnatione uenire compellit. nec paruuli de quibus lib& scis iustisq; procreati. originalis peccati reatu absolunt. nisi in xpō fuerint baptizati. p quibus tanto impensius loqui debemus. quanto pse ipsi minus possunt. id eni agit illa disputatio contra cui nouitate antiqua ueritate nitendu e. ut infantes omnino supfluo baptizari uideantur. Sed apte hoc non dicitur. ne ta firmatae salubriter ecclesiae. consuetudo uiolatorum suos ferre non possit. sed si pupillis opem ferre praecipimur. quanto magis p istis laborare debemus. qui destitutiores & miserores pupillis & a subparentib; remanebunt. si eis xpi gratia denegabitur. qua pse ipsi flagitare non possunt. illud aut quod dicunt sine ullo peccato aliquos homines si a ratione ppriae uoluntatis utentes in hoc saeculo uixisse. t uiuere. optandu e. ut fiat. ut tamen quasi factum fuerit confidendu. hoc eni optantib; & conantibus & digna supplicatione deprecantib; quid quid remanserit peccatoru p hoc cottidie soluitur quod ueraciter in oratione dicimus. Dimitte nob debita nra sicut & nos dimittimus debitoribus nris. Quā oratione quisquis cui lib& & a hominis scō & di uoluntate scienti. atq; facienti. preter unū scōm scōru dicit in hac uita necessaria non fuisse. multum errat. nec potest omnino illi ipsi placere. quē laudat. si aut se ipsum talem putat ipse sed accipit. & ueritas in eo non e. non ob aliud nisi quia falsum putat. nouit ergo ille medicus qui non e opus sanis sed egrotantibus quē ammodo nos curando pficiat in aeterna salute. qui & ipsa mortem quā uis peccati merito influcta sit non aufert. In hoc saeculo eis quibus peccata dimittit. ut & a cū eius timore superando suscipiant p fidei sinceritate certam. & in quibusdā & a iustos suos quō ad huc extollipossunt non adiuuat ad pficiendā iustitiā. ut dū non iustificatur in conspectu ei omnis uiuens a cione gratiarū semp in dulgentiae ipsius debeamus. & sic ab illa prima causa omniu uiciorū hoc e atumore

conandū
est ut fiat
supplican
dum est
ut fiat.

W

supbiae sc̄a humilitate sanemur. Hanc ep̄istolā dum dispositio mea breuem
parturire liber p̄lixus ē natus utinā tam p̄fectus quā tandem aliquando finitus.
EXPLICIT LIBER III. **LUCIF. LIBER DESPY. LITTERA AUGUSTINI EP̄I.**
Lectis opusculis quae ad te nup̄ elaboravi fili carissime marcelline de baptis
mo paruulorum & de p̄fectione iustitiae hominis. quod eā nemo in hac uita
t̄ affecutus t̄ affecuturus uideatur. excepto uno mediatore qui humana p̄
atq̄ peccato pessus ē in similitudine carnis peccati. sine ullo omnino peccatore scriptis
te moueri. eo quod in posteriore duorū libro fieri posse dixi. ut sit homo sine
peccato si uoluntas ei non desit. ope diuina adiuuante. sed tam̄ preter unum
in quo om̄ uiuificabuntur. neminē fuisse t̄ fore. in quo hic uiuente eēt ista p̄
fectio. absurdum enī tibi uidē dīci aliquid fieri posse cui desit exemplum.
cum sicut credo non dubitos numquā eē factum. ut p̄ foram̄ acus camelus tran
siret. & tam̄ ille quoq̄ dixit dō eē possibile. legas & uā duodecim milia legionū
angelorum p̄ xp̄o nep̄iter & pugnare potuisse. nec tam̄ factū. legas fieri po
tuisse. ut semel gentes exterminarentur a terra. quae debet filius israhel.
d̄m̄ tam̄ id paulatim fieri uoluisse. & alia sexcenta possunt occurrere quae
fieri. t̄ potuisse. t̄ posse. fateamur. & eorū tam̄ exempla quod facta sint
p̄ferre nequeamus. unde non ideo negare debemus fieri posse. ut homo sine
peccato sit. quia nullus ē hominū preter illū qui non tantū homo sed & uā
natura d̄s ē. in quo p̄fectū eē demonstrare possimus. hic fortasse responde
as ista quae cōmemoravi facta non eē. & fieri potuisse. opera eē diuina ut
aut sit homo sine peccato. ad opus ipsius hominis p̄tinere. idq̄ opus eē opamū
quo fiat plena & p̄fecta & ex omni p̄s̄us parte absoluta. iustitia. & ideo non eē
credendum neminē t̄ fuisse. t̄ eē. t̄ fore in hac uita. qui hoc opus impleue
rit. si ab homine impleri potest. sed cogitare debes quāuis ad hominē id ag
re p̄tineat. hoc quoq̄ munus eē diuinū. D̄s ē enī qui operatur in uobis ait
ap̄ostolus & uelle. & operari p̄ bona uoluntate. p̄ inde non multū molesta sunt.
& instandū ē eis ut si possunt ostendant ita eē qui dicunt uiuere hic hominē
siue uixisse sine ullo omnino peccato. nā si testimonia scripturarū quib; existo
mo de finitū nullum hominū h̄i uiuentē quamuis utatur libero arbitrio in
ueniri sine peccato. ficuti ē ne interes in iudicium cum seruo tuo quō non iustifica
bitur in conspectu tuo. omnis uiuens. & cetera talia quisquā docere poterit
aliter eē accipienda quā sonant & demonstrauerit aliquē. t̄ aliquos sine
illo hic uixisse peccato. qui non ei non solū minime aduersarij. uerum & uā
plurimū gratulatus fuerit. non mediocrib; inuidentiae stimulis agitur.

atq; ideo non dubitare opus esse diuinum;

42
quin & iā finemo ē. aut fuit. aut erit. quod magis credo tali puritate pfectus.
& tūc eē. aut fuisse. aut fore defenditur. & putatur. quantum ego iudicare
possum non multum erratur. nec pnciose. cum quadā quisq. beniuolentia
fallitur. sitam qui hoc putat seipsum talem eē non putat. nisi reuera ac liqui
do talē se eē pspexerit. sed illis accerrime ac uehementissime resistendū ē.
qui putant sine adiutorio di p se ipsā uim uoluntatis humanae. t iustitiā pos
se pficere. t ad eā tendendo pficere. & cum ut gueri coeperint quomodo id
praesumant afferere fieri sine ope diuina reprimunt se. nec hanc uocē
audiente mittere. quō uident quā sit ipia & non ferenda. Sed aiunt ideo
ista sine ope diuina non fieri quia & hominē dē creauit cum libero uolunta
tis arbitrio. & dando praecepta ipse docet quem ammodū homini sit uiuen
dū. & in eo utiq. adiuuat quod docendo aufert ignorantia ut sciat homo in o
peribus suis quid deuitare & quid appetere debeat. quo pliberū arbitrium
naturaliter insitum uia demonstrata ingrediens continenter & iuste.
& pie uiuendo ad beatā eandemq. aeternā uitā puenire mereatur. Nos
autē dicimus humanā uoluntate si diuinitus adiuuari ad faciendā iustitiā
ut proter quod creatus ē homo cum libero arbitrio. proterq. doctrinā qua ei
pceptur. quē amodū uiuere debeat. accipiat spm scm. quo fiat in animo ei
delectatio. dilectioq. sumi illius atq. incomutabilis boni quod dē ē. & iā nunc cū
p fidē ambulatur. nondū pspetiem. ut hac sibi uelut arradata gratuita mu
neris in ardeat inherere creatori. atq. inflām & ut accedere ad partici
pationē illius ueri luminis ut ex illo ei bene sita quo habet ut sit. Nam neq.
liberū arbitriū qui equā nisi ad peccandū ualēt silateat ueritatis uia. &
cum id quod agendū & quod nitendū ē coeperit non latere. nisi & iā de
lectat. & iam & non agitur. non suscipitur. non bene uiuitur. ut autē diligatur.
caritas di diffunditur in cordibus nrīs. non parbitriū liberū quod surgit
ex uobis. sed p spm scm qui datus ē nobis. doctrina quippe illa qua mandati
accipimus continenter. recteq. uiuendi. littera ē occidens. nisi adsit uiuificans
sp. neq. enī solo illo modo intellegendū ē quod legimus. littera occidit sps
aut uiuificat ut aliquid figurate scriptum cui ē absurda pprietas non ac
cipiamus sicut littera sonat. sed aliud quod significat intētes. interiorē ho
minē spiritali intellegentia nutriamus. quō sapere secundum carnē mors
ē. sapere autē secundum spm uita & pax. uelut si quisquā multa quae scripta
sunt in cantico canticorū carnaliter accipiat non ad luminosae caritatis
fructum. sed ad libidinosae cupiditatis affectum. non ergo isto solo modo intel

duo. q̄t̄at̄ apt̄ littera occidit. sp̄s aut̄ uiuificat.

legem sed & illa eo quae t̄ maxime quod aptissime alio loco dicit. Concupiscen-
tia nescit nisi lex dicit & non concupisces & paulo post ait. Occasione accep-
ta peccatū p̄ mandatiū fefellit me & p̄ illud occidit. ecce quod ē littera occi-
dit. & utiq; figurata aliquid dicit quod accipiendū non secunduū litterae
sonū cum dicitur non concupisces. sed p̄fectissimū saluberrimūq; praecep-
tū ē quod si quis impleuerit nullum habebit omnino peccatū. Nam hoc ideo
elegit apostolus generale quiddā quo cuncta complexus ē. tam quā haec
ēēt uox legis ab omni peccato phibentis. quod ait. non concupisces. neq; enī nul-
lum peccatū nisi concupiscendo cōmittitur. p̄ inde quae hoc praecepit bona
& laudabilis lex ē. Sed ubi sēs non adiuuat sp̄s inspirans p̄ concupiscencia
mala concupiscencia bona. hoc ē caritate diffundens in cordibus nr̄is. p̄fec-
to illa lex quā uis bona. auḡ & phibendo desiderū malū. sicut aquae imp̄dus
si in ea parte non cessat influere uehementior fit obice opposito. cui molem
cum euicerit maiore cumulo precipitatus. uolentius p̄ p̄na puoluitur. Nescio
quo enī modo hoc ipsum quod concupiscitur fit iocundius dū uerit̄. & hoc ē
quod fallit peccatū p̄ mandatiū. & p̄ illud occidit. cum accedit & illa p̄uariatio quae
nulla ē ubi lex non ē. sed totū ipsum apostolicae de p̄stolae locū si placet con-
siderem. & sicut dñs adiuuerit p̄ tractem. uolo enī si pot̄ero demonstrare
illud quod ait apostolus. littera occidit sp̄s aut̄ uiuificat. non de figuratis
locutionibus dicit. quā uis & illis congruenter accipiat. sed potius de lege
ap̄te quod malū ē phibente. quodcum ostendero. p̄fecto manifestus appa-
rebit bene uiuere donū eē diuinū. non tantū quia homini dñs dedit liberum arbitriū
sine quo nec male nec bene uiuere. nec tantū quia praeceptū dedit quod o-
ceat quē a modum sit uiuendū. sed quia p̄ sp̄m scm̄ diffundit caritatē in cor-
dibus eorum. quos p̄scit ut praedestinaret. praedestinauit ut uocaret & uoca-
uit ut iustificaret & iustificauit ut glorificaret & glorificauit. hoc aut̄ cū appa-
ruerit. uidebitur sicut existimo frustra dici illa tantū eē possibilia sine exem-
plo quae di opera sunt. sicut decameli transitu p̄ foram̄ a eis cōmemorauim̄.
& quaecumq; alia sunt apud nos impossibilia. apud dñm aut̄ facilia. & ideo non
inter haec humana deputanda eē iustitia. quod non addi sed ad hominis
opus p̄tinere debeat. cui p̄fectio si ē in hac uita possibilis. nulla eē causam
cur sine exemplo eē creditur. hoc ergo frustra dici satis elucebit. cum &
ipsa humana iustitia operationi di tribuenda eē claruerit. quā uis non
fiat sine hominis uoluntate. & ideo ei p̄fectionē & illa in hac uita eē possibi-
le negare non possumus. quia om̄a possibilia sunt dō. siue quae facta sola

sua uoluntate siue quae cooperantib; creaturae suae uoluntatib; ase fieri posse
 constituit. de hoc quicquid eorum non facit. sine exemplo e quidem in operibus
 factis. sed apud dm & nei uirtute habet causa qua fieri possit. & nei sapientia
 quare non factu e quae causa & ia filateat homine non se obliuiscat ee ho
 mine. nec ppter ea do d& insipientia. quia non plene capit ei sapientiam
 attende igitur apostolu ad romanos explicante. satiq; monstrante quod scrip
 sit ad corinthios. littera occidit. sps aut uiuificat. sic magis accipiendum. que
 imodu supra diximus. quo legis littera quae docet non ee peccandum. si sps
 uiuificans desit. occidit. scire eni fecit peccatu potius qua cauere. & ideo magis
 augeri qua minui quia male concupiscentiae & ia preuariatio legis accedit.
 uolens ergo apostolus comendare gratia quae p ihm xpm omnibus gentibus
 uenit ne iudaei aduersus ceteras gentes de accepta lege se extollerent.
 postea qua dixit peccatu & morte punu homine intrasse ingen huma
 nu. & punu homine iustitia & uita aeterna illum adu. hunc xpm aptissime
 insinuans ait. lex aut sub intrauit ut abundat & delictu. sup abundauit gra.
 tia. & que imodu regnauit peccatu in morte. sic & gratia regn & p ius
 titia in uita aeterna. p ihm xpm dnm nrm; deinde opponet sibi ipse quae
 tionis. quid ergo dicemus inquit p manebimus in peccato ut gratia abundet
 absit. Vidit eni a uersis puor se posse accipere quod dixerat lex sub intrauit
 ut abundat & delictu ubi aut abundauit delictu sup habundauit gratia. tam
 qua dixerat ppter abundantia gratiae p deo peccatum. hoc diluons respon
 dit absit atq; subiecit. qui mortui sumus peccato quomodo uiuemus in eo. hoc e
 cum id presertim gratia ut moreremur peccato. quid aliud faciemus si uiue
 mus in eo. Nisi ut gratiae simus ingrati. neq; eni qui laudat beneficium medicinae.
 p deo morbos dicit. eni & uulnera a quibus illa homine sanat. sed quanto maio
 ribus medicina laudibus praedicatur. tanto magis uituperant. & horrentur
 uulnera. & morbi a quibus liberat quae ita laudatur. sic laus & p dicitio gra
 tiae. uituperatio & damnatio e delictoru; demonstranda eni fuerat ho
 mini foeditas languoris ei. cui contra iniquitate sua. nec preceptu sem
 & bonu p fuit. quo magis aucta e iniquitas qua minuta. quando quide lex
 sub intrauit ut abundat & delictu. ut eomodo conuictus atq; confusus
 uideret. non tantu doctore sibi ee necessariu ueru & ia aductore dm.
 a quo ei itinera dirigant. ne dominu ei omnis iniquitas & confugiendo
 ad opem misericordiae sanet atq; ita ubi abundauit delictu sup abun
 det & gratia. non peccantis merito. sed subuenientis auxilio consequent

ubi aut
 abunda
 uit delictu
 tum

eandem medicinam in passione & resurrectione xpi in facie demonstrata ostendit apostolus dicens. An ignoratis quomodo quicumque baptizati sumus in xpo ihu in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti ergo sumus illi per baptismum in morte. ut quomodo ammodum surrexit xps a mortuis pro gloria patris. ita & nos in nouitate uitae ambulemus. Si enim complantati sumus similitudini mortis eius. sed & resurrectionis erimus. hoc scientes quia uetus homo noster simul crucifixus est ut euacuetur corpus peccati. ut ultra non seruiamus peccato. qui enim mortuus est. iustificatus est a peccato. si autem mortui sumus cum xpo. credimus quia simul uiuemus cum illo. scientes quia xps surgens ex mortuis. iam non moritur. & mors ei ultra non dominabitur. quod enim mortuus est peccato. mortuus est semel. quod autem uiuit. uiuit deo. ita & uos exisamate uos mortuos esse peccato. uiuere autem deo in xpo ihu domino nostro. Nemo potest elucere mysterio dominicae mortis & resurrectionis. figuratum uitae nostrae ueteris occasum. & exortum nouae. demonstratumque iniquitatis abolitionem. renouationemque iustitiae.

Unde igitur hoc tantum beneficium homini praeter legem. nisi per fidem ihu xpi haec cogitatio sancti seruat filios hominum in protectione altarum dei sperantes in ebrietate ab ubertate domus eius. & torrente uoluptatis eius potant. quomodo apud ipsum & fons uitae. & in lumine eius uidebimus lumen. qui praetendit misericordiam suam scientibus eum. & iustitiam suam his qui recto sunt corde. neque enim quia sciunt. sed & iam ut sciunt eum. praetendit misericordiam suam. ne quia recto sunt corde. sed & iam ut recti sint corde. praetendat iustitiam suam. qua iustificat in

1. primum haec cogitatio non auferit in superbia. quod uirtutum oritur. cum sibi quisque praefidit. sequi sibi ad uiuendum caput facit. quomodo uirtutum receditur ab illo fonte uitae. cui solus huiusmodi iustitia bibitur. bona scilicet uitae. & ab illo incommutabili lumine. cui participatione anima rationalis quomodo modo accenditur. ut sit & iam ipsa factum creatumque lumen. sicut erat iohannes lucerna ardens & lucens. qui tamen an de luce. & agnoscent. nos inquit de plenitudine eius accepimus. cum nihil illius sumus. In comparatione iohannes non erat lumen. illud enim erat uerum lumen. quod inluminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. proinde tunc dixit & in eodem psalmo praetendit misericordiam tuam scientibus te. & iustitiam tuam his qui recto sunt corde. non ueniat inquit mihi pes superbiae. & manus peccatorum non moueant me. ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem. expulsi sunt nec potuerunt stare. Haec quippe in pietate qua tribuit sibi quisque. quod diu est. pellitur in tenebras suas. quae sunt opera iniquitatis. haec enim plane ipse facit. & ad haec implenda

sibi idoneus. opera uero iustitiae non facit. nisi quantum ex illo fonte. atq. ex illo lumine papit. ubi nullius indigens uita e. & ubi non e comutatio. nec momenti obumbratio. des paulus apostolus qui cum saulus prius uocaret. non ob aliud quam tu mihi uidetur hoc nomen elegit. nisi ut se ostenderet paruum. tamquam nimium apostolorum multum contra superbos & arrogantes & desuis operibus praesumentes pcomendanda ista di gratia fortiter atq. acriter dimicet. quia reuera in illo euidentior & clarior apparuit. quicum talia operaretur. uehementer ecclesiam di psequens. p quibus summo supplicio dignus fuit. misericordiam pdamnatione suscepit. & p poena consecutus e gratiam merito pei defensione praecipue clamat. atq. concertat. nec in re profunda & nimis ab dita non intellegentium & uerba sua sicut in puer sum sensum detorquentium curat in uindicta dum tamen incunctanter praedicat donum di. quo uno salui fiunt. filii pmissionis. filii benefici diuini. filii gratiae & misericordiae. filii testamti noui. Primo quod omnis ei saluatio sic se habet. gratia uobis & pax ad opatrem & dno ihu xpo. de inde ad romanos poene ipsa quaestio sola uersat. ta pugna ceter. tam multipliciter. ut fati g& quidem legentis intentione. sed tam frangantione ut ubi a salubri ut interioris hominis magis exerceat membra. quam frangat. inde sunt illa quae supra comemorauit. inde e quod iudaeum arguit eumq. dicit iudeu cognominari. & nequaquam id quod pfitet implere. Si aut tu inquit iudaeus cognominaris. & requiescas in lege. & gloriaris in do & nostra uoluntate. & pbas distantia. in fructus in lege. confidit seipsum ducet ee cecorum. lum eorum qui in tenebris sunt. eruditore insipientium. magistrum infantium. habentem formam scientiae & ueritatis in lege. Qui ergo aliu doces te ipsum non doces. qui praedicas non furandum. furaris si quid eius ad alterandum. adulteras. qui abominaris idolo la saerilegium facis. quia in lege gloriaris. p preuaricatione legis. dm in bonoras nom em di puos blasphematur in gentibus. sicut scriptu e. circumcisio quidem p de. si legem custodias. si aut preuaricator legis si circumcisio tua in proputu facta e. si igit praepituum iustitias legis custodias. nonne praepituum ei in circumcissione reputabit. & iudicabit quod ex natura e. praepituum. lege pficiens. te qui plura & circumcissione prauaricator legis es non enim qui in manifesto iudeus e. neq. quae in manifesto in carne e circumcisio. sed qui in abscondito iudaeus e. & circumcissione cordis qui spu non littera. cui laus non ex hominibus. sed ex do. hic manifestauit que ammodum dixerit.

gloriaris in dō. nā tūque si uere iudaeus talis gloriā in dō eo modo quo postu-
lat gratiā quae non operū meritis. sed gratuita datur. ex dō eēt laus ei non
ex hominib; sed ita gloriabant in dō. uelut qui soli meruissent legē ei accipe-
re. secundū illā uocem psalmi quae dicitur ē. non fecit sic ulli gentē. & iu-
dicia sua non manifestauit eis. quā tam dī legē sua iustitia. se arbitrabant
implere. cū magis ei prae uariatores eēt. unde illis irā operabat. abun-
dante peccato. quod absentiū pp̄rabant. quia & qui cumq; faciebant
quod lex iubebat. non adiuuante spū gratiae. timore paene faciebant.
non amore iustitiae. ac p̄ hoc corā dō non erat in uoluntate. quod coram
hominibus apparebat in opere. potiusq; ex illo rei tenebant quod eos no-
uerat dī malle si fieri possēt impune cōmittere. circum cisione autē cor-
dis dicit purā scilicet ab omni inlicita concupiscentia ē uoluntate. quod
non fuit littera docente. & inante. sed spū adiuuante. atq; sonante. ideo
laus talium non ex hominib; sed ex dō ē. quip suā gratiā praestit. unde lau-
dentur. de quo dicitur. in dō laudabitur anima mea. & cui dicit. apud te
laus mea non quales illi sunt quidm laudari uolunt. quod homines sunt.
se autē quod iusti sunt. sed laudamus inquit. & dō nr̄ae iustificationis
auctore in eo quod legē dedit. cui intutu nouerim. quē am modum uiue-
re debeamus. nec audiunt quod legunt. quia non iustificabit ex lege om-
niscaro corā dō. potest enī fieri corā hominib; non autē corā illo qui cor-
dis ipsius & intimaē uoluntatis inspector ē. ubi uide & cū si illud faciat
quod legē timē & quidam malle facere scilicet. ac nec quisquā putat
hic apostolum ea lege dixisse neminē iustificari. quae in sacramentis
ueteribus multa continet figurata praeccepta unde dō ipsa ē
circumcisio carnis. quā die octauo accipere paruuli iussunt. Conti-
nuo subiunxit qui legē dixerit. & ut p̄ legē enī cognitio peccati. illa
igitur lex ē de qua postea dicit. peccatū non cognoui nisi legem
nā concupiscentiā nescieba nisi lex diceret. non concupisces. nā qui de
aliud p̄ legē enī cognitio peccati. hic forte dicat humana. illa p̄
sumptuo ignorans dī iustitiā & suā uolens constituere. Merito
dixisse apostolū. quia ex lege nemo iustificabit. ostendit enī tan-
tummodo lex quid faciendū. quid ue cauendū sit. ut quod illa of-
tenderit. uoluntas impleat. ac sic homo iustificet. non legis impe-
riū. sed p̄ liberum arbitriū. Sed dō homo attende quod sequitur. nunc
autē inquit sine lege iustitia dī manifestata ē. testificata p̄ legem

& pph & asparum ne insonat surdis iusticia inquit di manifestata e. hanc
 ignorant qui sua uoluntate confituerent. & huic nolunt esse subiecta. iusticia
 Inquit di manifestata e. non dixit iusticia hominis t iusticia ppriae
 uoluntatis. iusticia di non quads iustus e. sed qua induit homine cum ius
 tificat impium. haec testificatur p legem & pph & as. huic quippe tes
 timonium phibent lex & pph & as. lex quidem hoc ipso quod iubendo
 & minando. & nemine iustificando satis indicat dono di iustificari ho
 mine. p adiutoriu sps. pph & as aut quia id quod p dixer. xpi impleuit
 aduentus. na hinc sequitur. & adiungit dicens. iusticia aut di p fide ihu
 xpi. hoc e p fide qua credit in xpm. sicut aut ista fides xpi dicta e non qua
 credit xps sic illa iusticia di non qua iustus e ds. Utrumq. eni nrm e. sed
 ideo di & xpi dicit. quod ei nob largitate donatur. iusticia ergo di sine le
 ge. non sine lege manifestata. Quomodo eni p lege testificata si sine lege
 manifestata sed iusticia di sine lege e quam ds p spm gratiae credenti
 confert. sine adiutorio legis. hoc e non adiutus a lege. Quando quidem
 p lege ostendit homini infirmitate sua ut ad ei misericordiam p fidem
 confugiens sanaret. De sapientia. quippe ei dictu e. quod lege & mi
 sericordia in lingua portet. legem scilicet qua reos faciat sup bos mise
 ricordiam uero qua iustificet humilios. iusticia ergo di p fide ihu
 xpi. in omnes qui credunt. non eni e difunctio. Omnes eni peccauer
 & legem gloriadi. non gloria sua quidem habent quod non accepe
 runt. Si aut acceper. quid gloriantur quasi non acceperint. Egent
 itaque gloriadi. & unde quid sequatur. iustificati gratis p gratiam
 ipsius. non quod sine uoluntate nra fiat. sed uoluntas ostenditur in fir
 ma p lege. ut sana & gratia uoluntate. & sana uoluntas impleat legem.
 non confutata sub lege. nec indigens lege. iusto eni lex non e posita
 quae tam bona e. si quis ea legitime utatur. Haec duo apostolus ue
 lut inter se contraria conueniens. mon & uetq. lectori ad pscrutanda
 quaestione atq. soluenda. quomodo eni bona e lex si quis ea legitime
 utat. si & ia quod sequit uerum e. sciens hoc quia iusto lex non e posita.
 Nam quis legitime utatur lege. nisi iustus. at ei non e posita sed iniusto.
 an & in iustus ut iustificetur. id e ut iustus fiat. legitime lege uti debet.
 qua tam qua p edagogo pducatur ad gratiam p qua sola quod lex iubet
 possit implere. p ipsa quippe iustificatur gratis. id est nullis suorum ope
 ru praecedentib; meritis. alioquin gratia ia non e gratia quando quidem.

ideo datur non quia bona opera fecim. sed ut ea facere ualeamus. id est non
 quia legem impleuimus. sed ut legem implere possim. ille enim dixit. non
 ueni legem soluere. sed implere. De quo dictum est. uidim gloriam eius gloriam
 tamquam unigeniti a patre. plenam gratia & ueritate. haec est gloria de
 qua dictum est. Omnis enim peccauerit & legem gloria dei. & haec est gratia de
 qua continuo dicit. iustificati gratis per gratiam ipsius. iniustus ergo legi
 time lege utatur. ut iustus fiat. quod cum factus fuerit. ea iam non utatur
 tamquam uehiculo. cum peruenerit. t. potius ut supra dicta similitudine
 apostoli utatur. tamquam pedagogo. cum eruditus fuerit. quomodo enim
 iusto lex non est posita. si & iusto est necessaria. non quia iniustus ad iusti
 ficandam gratiam producat. sed quia legitime iam iustus utatur. An forte immo
 uero non forte. sed certe sic legitime utatur lege iam iustus. cum ea terren
 dis imponit iniustus ut cum & impiis coeperit in uoluntate concupiscentiae
 morbus in contemptu prohibitionis & cumulo preuaricationis augeri. confu
 giant per fidem ad iustificandam gratiam & per donum spiritus suauitate iustitiae
 delectati. poenam litterae minantis euadant. ita non est contraria neque
 inter se duo ista pugnabunt. ut & iam iustus bona lege legitime utatur.
 & tam iusto lex posita non sit. non enim ex ea iustificatus est. sed ex lege fi
 dei. quae credo dicit nullomodo posse suae infirmitati ad implenda ea
 quae lex factorum iuberet. nisi diuina gratia subueniri. ideo dicit. ubi est
 ergo gloriamatio. ^{quia} exclusa est per quam lege factorum non sed per lege fidei. siue
 gloriamatione dixerit. laudabile. quae in domino est eamque exclusam id est non ut
 abscederet & pulsam. sed ut emineret & expressam unde & exclusores dicunt
 qui da artifices argentarii. hinc est & illud in psalmis ut excludantur
 hi qui perbat argentum. hoc est ut emineant qui perbat sunt eloquio domini. nam
 & alibi dicit. eloquia domini eloquia casta. argentum igne examinatum.
 Sive gloriamatione uiciosam de superbia uenientem commemorare uoluerit.
 eorum salicet qui cum sibi iuste uidentur uiuere & ita gloriantur quasi non ac
 ceperint eam. quae per lege factorum. sed per lege fidei dicit exclusam id est
 eiectam & abiectam quia per fidei quisque cognoscit. siquid bene uiuere di
 gratia se habere. & ut proficiat in dilectione iustitiae. non se aliunde
 consecuturum. quae cogitatio pius facta quia per & as est uera sapientiam
 pietate dico. quam graeci theosebian uocant. ipsa quippe comendata est.
 cum dictum est homini quod in libro iob legitur. ecce pietas est sapientia theo
 sebia. porro si ad uerbi originem laene expressam interpretare & di

cultus dei poterat qui in hoc maxime constitutus est ut anima ei non sit ingrata. no
 Unde & in ipso uerissimo & in singulari sacrificio dno dno nro agere gratias am
 monemur: erit autem ingrata si quod ille ex dno sibi tribuerit praecipue quae
 iustitia cui operibus uelut ppriis & uelut a semet ipsa sibi in partem non uul
 gariter tamquam ex diuinitate aut membrorum forma aut eloquentia ceterisque siue
 exterius siue corporis siue animi bonis quae habere & sceleratim solent
 sectamquam de his quae ppriae sunt bona bonorum quasi sapienter inflatur
 quo uitio repulsi ad diuinae stabilitate substantiae. & haec magni quidam uiri ad
 idolatriae dedecus deflexerunt unde idem apostolus in eadem ae p p r s t o l a in
 qua uehemens defensor est gratiae cum se dixisset esse graecis ac barbaris
 sapientibus & insipientibus debitoris. & ideo quod ad ipsum pertinet & p m p
 tu esse. & in his qui romae erant euangelizare non enim confundat inquit de
 euangelio uirtus enim dei est in salutem omni credenti iudaeo primu & gre
 co iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide infide. sicut scriptum est. iustus autem ex
 fide uiuit. Haec est iustitia dei quae in testamento ueteri uelata in nouo reuelatur
 quae ideo iustitia dei dicitur quod in p t i e n d o eam iustos facit sicut dno est salus
 qua saluos. & haec est fides ex qua & in qua reuelatur ex fide scilicet & annuntian facto
 tu in fidem oboedientiu. qua fide ihu xpi id est qua nobis contulit xps. cre
 dimus ex dno nobis esse plenusque futurum esse quod iuste uiuimus unde illi
 capietate qua solus colendus est gratias agimus nec in merito se apostolus
 ex hoc articulo conuertit ad eos eum de refectione commemorandos qui
 uicio illo quod superius memorauimus leuos & inflati ac p se ipsos uelut in
 ane sublati ubi non requiescerent sed fracti dissilirent in fragmenta
 idolorum tamquam in lapides deciderent quia enim commendauerat pietate
 fidei qua dno iustificati grati esse debemus uelut contrarium quod detesta
 remur sub inferens reuelatur enim inquit irae dei de caelo super omnem im
 pietate. & in iustitia hominum eorum qui ueritate iniquitate detinent
 quia quod notum est de manifestum est in illis. ds enim illis manifestauit inuisi
 bilia ei aeternitatem mundi p ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur
 sempiterna quoque uirtus ei ac diuinitas ut sint inexcusabiles quia
 cognoscentes dnm non ut dnm glorificauerunt aut gratias egerunt sed euanu
 erunt in cogitationibus suis & obscuratum est insipientis cor eorum dicentes
 se esse sapientes. stulti facti sunt & mutauerunt gloria incorruptibilis dei
 in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & uoluerunt & quadru
 pedum & serpentium. Uide quae a modum non eos dixerit ueritatis

ignaros. sed quod ueritate iniquitate detinerent. & quia occurrebat ani-
mo ut quereret unde illis esse potuerit cognitio ueritatis. quibus deus legem
non dederat. neque hoc tacite unde habere potuerint. uisibilia nam que
creaturae. peruenisse eos dixit. ad intelligentiam inuisibilium creatoris. quo rone-
ra sic magna ingenia quaerere proficerent. sic inuenire potuerunt. Ubi ergo
impietas. quia uidelicet cum cognouissent deum. non sicut deum glorificauerunt.
aut gratias egerunt. sed euauerunt in cogitationibus suis. Corum proprium est uanitas mor-
bus est. qui se ipsos seducunt. dum uident sibi aliquid esse. cum nihil sint. denique
hoc tumore superbiae. se se obumbrantes. cui pedem sibi non uenire depre-
catur. sed ille cantator qui dixit. In lumine tuo uidebimus lumen. ab ipso solu-
mine incommutabiles ueritatis. auersis. & obscurata est insipiens cor eorum.
non enim sapiens cor quamuis cognouissent deum. sed insipiens potius. quia
non sicut deum glorificauerunt. aut gratias egerunt. Dixit enim homini ecce pie-
tas est sapientia. de hoc dicentes se esse sapientes. quod non aliter intelle-
gendum est. nisi hoc ipsum sibi tribuentes. sculta facti sunt. iam quae sequuntur
quid opus est dicere. per hanc quippe impietatem. illi homines. illi inquam ho-
mines qui per creaturam creatorem cognoscere potuerunt. quo lapsi cum deus super-
bis resistit. atque ubi de meritis sunt melius ipsius epistolae consequentia
docent. quam hic commemorat. a nobis neque enim isto opere hanc episto-
lam exponendam suscepimus. sed eius maxime testimonio demonstrare.
quantum possumus nitimur. non in eo nos diuinitus adiuuari ad operanda
iustitiam quod legem deus dedit plenam bonis suisque preceptis. sed quod ipsa
uoluntas nostra sine qua operari bonum non possumus. adiuuatur. & erigatur imp-
tito spiritu gratiae. sine quo adiutorio. doctrina illa littera est occidens. quia
reos potius praeparationis tenet. quam iustificat impios. Nam sicut illis
per creaturam cognitoribus creatoris ea ipsa cognitio nihil profuit ad salutem.
quia cognoscentes deum non sicut deum glorificauerunt. aut gratias egerunt.
dicentes se esse sapientes. Ita eos qui legem dei cognoscunt. quae ammodum
sit homini uiuendum. non iustificat. ipsa cognitio. quia uolentes suam
iustitiam constituere. iustitiae dei non sunt subiecti. lex ergo factorum. id est
operum per quam non excluditur illa gloriatio. & lex fidei. per quam excluditur
quod inter se differant opere primum est considerare. sitam ualeamus
ad uertere. atque discernere. cito enim quisque dixerit legem operum esse in iu-
daismo. legem autem fidei in christianismo propter ea quia circumcisio ceteraque
opera talia legis sunt. quae christiana iam disciplina non seruauit. sed quan-

110

tum fallat ista descriptio iā diu quidem ē ut molimur ostendere. & acutis ad
 dinoscendū tibi que potissimum. a talibus fortasse iā ostendimus. uerum ta-
 men quō res magna ē. non incongruenter in ea manifestanda pluribus & iā
 atq. & iā testimonius immoramur. ipsā enī dicit legē ex qua nemo iustifica-
 tur. quā dicit subintrasse. ut abundarēt delictum. quā tamen nequisquam
 ob hoc imperitus argueret & facti legus acusarēt. defendit eā dicens. quid
 ergo dicemus. lex peccatum ē? Absit. sed peccatū non cognoui nisi p legem
 nā concupiscentiā nesciebā nisi lex diceret & non concupisces. Ocasione
 itaq. accepta peccatum p mandatum operatū ē in me omnē concupiscenti-
 tiā. Dicit & iā. lex quidem scā & mandatū scī. & iustum. & bonū. sed peccatū
 ut appareat peccatum p bonū mihi operatū ē mortem. ipsa ē ergo littera
 occidens. quae dicit. non concupisces. de qua itē dicit quod paulo ante com-
 memorauit. p legē enī cognitio peccati. Nunc autē sine lege iustitia dī manifest-
 tata ē. iustificata p legē & p ph & as. iustitia autē dī p fidem ihū xpi. in omnes
 qui credunt. non enī est distinctio. omnes enī peccauerūt. & legem gloria
 dī. iustificati gratis p gratiā ipsius p redemptionē quae ē in xpo ihū. quae
 pposita est p peccatorē p fidem in sanguine ipsius. ad ostensionē iustitiae
 eius. ppter ppositum precedentium peccatorū. in dī patientia. ad osten-
 dendā iustitiā ipsius. in hoc tempore. ut sit iustus & iustificans eum qui
 ex fide ē ihū. Deinde subinfert unde nunc agimus. ubi ē ergo gloria
 notua exclusa ē. p quā legē. factorum. non sed p legē fidei. lex ergo ista
 factorū. ipsa ē quae dicit. non concupisces. quia p illam cognitio peccati ē.
 uolo igitur scire si quis mihi dicere audeat. utrum lex fidei non dicat.
 non concupisces. si enī non dicit. quid eius facit ē. cur non in ea posita securi-
 atq. in punē peccemus? hoc enī & illi putauerūt apostolum dicere de
 quibus ait. & sicut dicunt nos quidem dicere. faciamus mala ut ueniant
 bona. quorū iudicium iustū ē. si autē dicit & iā ipsa non concupisces. sicut
 tam multa precepta euangelica. & apostolica. testificari & clamare
 non cessant. quare lex factorū & iā ipsa non dicitur. neq. enī quia non ha-
 bet opera ueterum sacramentorū. circumcisionis uidelicet. atq. cete-
 rorum. ideo non sunt opera quae habent in sacramentis suis. huic iam
 tempore congruis. aut uero de operibus sacramentorū. quae scio fuit. quan-
 do mentio legis ob hoc fiebat. quia p ipsā cognitio peccati ē. & ideo ex
 ea nemo iustificat. unde non p illā exclusa ē gloria. sed p legem fi-
 dei. ex qua iustus uiuit. sed num quid & p istā non fit cognitio peccati. cū

& ipsa dicat. non concupisces. quid dicitur inter e. breuiter dicam quod operum
lex minando imperat. hoc fidei lex creclendo impetrat. illa dicit. non concu-
pisces. ista dicit. cum scirem quia nemo ee potest continens. nisi ds d& & hoc
ipsum erat sapientiae scire cui eet hoc donu. ad dnm. & deprecatus sum.
ipsa e illa sapientia quae pietas uocatur. qua colitur pater luminu. a quo e
omne datum optimum. & omne donu pfectu. colitur aut sacrificio laudis
actionisq. gratiarum. ut cultor ei non in se ipso sed in illo glori&ur. de
hoc lege operu dicit ds fac quod iubeo. lege fidei dicit do. da quod iubes. ideo
eni iub& lex ut amoneat quid faciat fides id est ut cui iub&ur si nondum
potest. sciat quid p&at. si aut continuo potest & oboedienter facit. deb&
& ia scire quod donante possit. non eni spm hui mundi accepimus at idem
ipse constantissimus gratiae praedicator. sed spm qui ex do e. ut sciam
quae ad do donata sunt nob. Quis e aut sps mundi huius. Nisi supbiae sps
quo cor insipiens obscuratu e eoru qui cognitum dm non ut dm gratias a-
gendo glorificauer. nec alio spu decipiunt & ia illi qui ignorantes diuis-
tiam & sua iusticia uolentes confitueri. iustitiae di non sunt subiecti. un-
de mihi uid& magis ee fidei filius qui nouit a quo sper& quod nondum
hab&. qua qui sibi tribuit id quod hab&. quamuis utriq. horum prae fe-
rendus sit. qui & habet & nouit a quo habeat. sitam non se credat u ee
quod nondum e. nec incidat in uiciu illius pharisei qui qua qua do gra-
tias ager& ex his quae habebat. nihil tam p&ebat dari sibi. tamqua nihi-
lo indiger& ad augenda pficiendaue iusticia. his igitur considera-
tis. tractatisq. p uiribus quas dns donare dignat. colligimus. non iustifica-
ri homine preceptis bonae uitae. nisi p fidem ihu xpi. hoc e non lege ope-
rum. sed lege fidei. non littera sed spu. non factoru meritis. sed gratuita
gratia. quamuis itaque illos quibus circumcisio psua debatur. ita corri-
pere. atq. corrigere uideatur. apostolus. ut legis nomine eandem cir-
cusionem appell&. ceterasq. eiusmodi legis obseruationes. quas tamqua
umbrae futuram nunc respuunt xpiani. id tenentes quod p illas um-
bras figurate pmittebat. tamen legem ex qua ne min e dicit iustifica-
ri. non tantum in illis sacramentis quae habuer pmissiuas figuras. ue-
ru & ia in illis operibus uult intellegi. quae quisquis fecerit. iuste uiuit.
ubi e illud. non concupisces. atq. ut hoc quod dicimus fiat planius. ipsam
decalogu uidetamus. certe eni lege moyses ministranda populo acce-
pit in monte. scripta in lapideis tabulis digito di. haec decem praecep-

tis constringit ubi nihil de circumcissione mandatum est. nihil de uicinis peccato-
 rum. quae nunc a xpianis non immolantur. in illisigitur decem preceptis. excep-
 ta sabbati obseruatione. dicat mihi quid non sit obseruandum a xpiano.
 siue de non faciendis colendisq. idolis alijsq. nullis dijs preter unum uerum
 dm. siue de non accipiendo nomine dñi in uanu. siue de honore parentab;
 deferendo. siue de cauendis fornicationibus. homicidijs. furis. falsis testa-
 monijs. adulterijs. re aliena concupiscenda. quid horu quisqua dixerit xpia-
 nu non debere seruari. An forte non ista lege quae in illis duabus tabu-
 lis scripta e. littera occidente appellat apostolus. Sed illa circumcisio
 nis aliorumq. ueterum. iamq. abolorum sacramentoru. sed quomodo id
 putauim cum in ea sit non concupiscet. p qd mandatum quamuis sem. & uis-
 tum. & bonu. fefellit me inquit peccatum. & illud occidit. quidem ali-
 ud e littera occidit quamuis euidentius eo ipso loco ad corinthios ubi ait.
 littera occidit sps aut uiuificat. non alia uelit intellegi littera. qua ipsum
 decalogum. in illis duabus tabulis scriptum. sic enidicit. quo estis epistola
 xpi ministrata p nos scripta. non atramento. sed spū dī uiui. non tabulis
 lapideis. sed in tabulis cordis carnalibus. confidentia aut talem habem^{an. quasi.}
 p xpm ad dm. non quia idonei sum cogitare aliquid. ex nobis m & ipsis. sed
 sufficientia nra ex dō e. qui & idoneos nos fecit. ministros noui testamen-
 ti. non littera sed spū. littera omi occidit sps aut uiuificat. Si aut ministra-
 tio mortis in litteris figurata lapideis. facta e in gloria. ita ut non possent
 filii isrl intendere in faciem moysi ppter gloria uultus ei quae euacuo-
 r. quare n̄ magis ministratio sps erit in gloria. si eni ministratio dam-
 nationis gloria e. multo magis abundabit ministratio iustitiae in glo-
 ria. Dic de his uerbis multa possunt. sed postea fortasse oportuni us. Nunc
 aut aduerte qua dicat littera quae occidit. cui uelut e contrario uiuificante
 ingerit spm. ea certe e ministratio mortis in litteris figurata lapideis.
 & ministratio damnationis. quia lex sub intravit ut abundat & delictu.
 Porro aut precepta ipsa tam sunt utilia facientia atq. salubria. ut nisi quis
 ea fecerit uitā habere non possit. An uero ppter unū praeceptum quod
 ibi de sabbato positū e. dictus e decalogus littera occidens. Quo quis quis
 illum diem sicut littera. sonat nunc usq. obseruat carnaliter. sapit. sape-
 re aut secundū carnē mors e. & illa nouem precepta quae sic recte ob-
 seruantur. ut scripta sunt. non ad legē operū. ex qua nemo iustificatur.
 sed ad legē fidei. ex qua iustus uiuit p̄tinere putanda sunt. qui tam ab

surde sentiat ministracione mortis in litteris lapideis figurata non dicitur ex om-
nibus decem praeceptis sed ex hoc uno solo quod ad sabbatum pertinet. Ubi ergo
ponimus lex iram operatur ubi enim non est lex nec praerogatio. & usque ad legem
peccatum in mundo fuit peccatum autem non deputatur cum lex non est. & illud
quod iam totiens commemorauimus per legem cognitio peccati maxime est illud ubi
evidentius expressit unde agitur: concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret
non concupisces. quae totum locum attende. & unde utrum quicquam propter
circumcisionem. & sabbatum. & quid aliud umbrat illis sacramenta. ac non totum
propter hoc dicitur quod littera prohibens peccatum non uiuificat hominem sed po-
tius occidit augendo concupiscentiam & iniquitatem praerogatione cumulan-
do nisi liberet gratia per legem fidei quae est in christo ihesu cum diffundit caritas in cor-
dibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Cum enim dixisset ut seruiamus in noui-
tate spiritus & non in uetustate litterae. Quid ergo dicimus inquit lex peccatum
est? Absit sed peccatum non cognouimus nisi per legem nam concupiscentiam nesciebam nisi
lex diceret non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum opera-
tum est in me omne concupiscentiam sine lege enim peccatum mortuum est ego autem
uiuebam aliquando sine lege aduentu autem mandato peccatum reuixit ego
autem mortuus sum. & inuentum est mihi mandatum quod erat in uita hoc est
in morte peccatum enim occasione accepta per mandatum fefellit me. & per illud
occidit itaque lex quidem sancta & mandatum sanctum & iustum & bonum. Quod ergo
bonum est mihi factum est mors? Absit sed peccatum ut appareat peccatum per bonum
mihi operatum est morte ut fiat super modum peccans peccatum per mandatum si-
mus enim quia lex spiritalis est ego autem carnalis sum uenundatus sub peccato
quod enim operor ignoro non enim quod uolo hoc facio consentio legi quod bonum
nunc autem iam non ego operor illud sed id quod in me habitat peccatum scio enim
quia non habitat in me hoc est in carne mea bonum uelle enim adiacet mihi
perficere autem bonum non ^{inuenio} enim quod uolo facio bonum sed quod nolo malum hoc
ago si autem quod nolo ego hoc facio iam non ego operor illud sed quod habitat
in me peccatum inuenio ergo legem mihi uolenti facere bonum quod mihi malum
adiacet & condelector enim legi dei secundum interiorem hominem uideo autem aliam
legem in membris meis repugnantem legi mentis meae & captiuam me in
lege peccati quae est in membris meis. Miser ego homo quis me liberabit de cor-
pore mortis huius gratia dei per ihm christum dominum nostrum. Igitur ipse ego mente ser-
uio legi dei carne autem legi peccati. Apparet igitur litterae uetustate fide-
fit nouitas spiritus reos facere potius cognitione peccati quam libera te a peccati

ago sed quod odi illud facio si autem quod nolo hoc

49
116^s
tounde & alibi scriptū est qui apponit scientiā apponit dolorem non quia ipsa
lex malum ē. sed quia mandatū bonū habet in littera demonstrante. non ad
iuuante spū. quod mandatū si fit timore paene. non amore iustitiae. ser-
uiter fit. non liberaliter. & ideo nec fit non enim fructus ē bonus qui de carita-
tis radice non surgit. Porro autē si adsit fides quae per dilectionē operat. incipit
condelectari legi dī. secundū interiorem hominem. quae delectatio non litterae.
sed spūs donum ē. & si alia lex in membris adhuc repugnat legi mentis do-
nec in nouitate. quae de die in diem in interiore homine augetur. tota ue-
tustas mutata pertranscat. liberante nos de corpore mortis huius gratia dī p̄m̄
xp̄m̄ dñm̄ n̄m̄. haec gratia in testamento uetere uelata latitabat. quae in
xp̄i euangelio reuelata ē. dispensatione temporū ordinatissima. sicut dñs no-
uit cuncta disponere. & foras ad illud ipsum ei latibulum p̄m̄ & quod
in decalogo quid datus ē in monte sinai. hoc solum praecepto figurato occultatū
ē quod ad sabbatū p̄m̄ &. Sabbatū autē dies sanctificationis ē. nec uacat quod in-
ter omnia opera quae fecit dñs illic primo sanctificatio sonuit. ubi ab omnibus ope-
ribus requieuit. unde nunc non ē differendi locus. Verumtamē quod rei de-
qua agitur satis eēt arbitror. non frustra illo die populus ab omni opere
seruili abstinere praeceptus ē. quod significatur peccatum. nisi quia non pec-
care sanctificationis ē. hoc ē munus dī p̄ sp̄m̄ sc̄m̄. quod in lege quae duabus lapi-
deis tabulis conscripta ē. solum inter cetera in umbra figurae positum ē.
in qua iudaei sabbatum obseruant. ut hoc ipso significat & tempus tunc fuis-
se occultandae gratiae. quae nouo testamento fuerat p̄ xp̄i passionē. tam-
quā scissione uel reuelanda. Cum enim transieris inquit ad xp̄m̄. auferetur
uelamen. dñs autē spūs ē. ubi autē spūs dñi. ibi libertas. His autē spūs dī. cui dono iusti-
ficamur. quod sit in nobis ut non peccare delectet & ubi libertas ē. Sicut p̄ dñm̄
hunc sp̄m̄ peccare delectet & ubi seruitus. A cui operibus abstinendū. id est sp̄i-
tallyter sabbatizandum ē. hic spūs sc̄s p̄ quē diffunditur caritas in cordibus n̄ris.
quae plenitudo legis ē. & dñs digitus dī in euangelio dicit. unde quia & illae ta-
bulae digito dī conscriptae sunt. & digitus dī ē spūs dī p̄ quē sanctificamur. ut
ex fide uiuentes per dilectionē bene operemur. quae non moueat ista congru-
entia ibidemq; distantia. Dies enim quinquaginta computantur a celebra-
tione paschae. quae figuratae occisione ouis p̄ moysen fieri praecepta ē.
in significatione utique futurae dominicae passionis. usq; ad diem quo
moyses legē accepit in tabulis digito dī conscriptis. similiter ab occisio-
ne. & resurrectione illius qui sicut ouis ad immolandum ductus ē. quin qua

ginta diebus compl&is congregatos in unū fideles dignus dī hoc ē sp̄s sc̄s imple-
uit. In hac mirabili congruentia illud certe plurimū distat. quod ibi populus
accedere ad locum ubi lex dabatur horrendo terrore prohib&tur. hic autem
in eos sup̄ uenit sp̄s sc̄s qui eū p̄missum expectantes in unū fuerant congrega-
ti. ibi in tabulis lapideis dignus dī operatus ē. hic in cordib; hominū. ibi ergo
lex extrinsecus posita ē qua iniusti terrentur. hic intrinsecus data ē. qua ius-
tificarentur. Non ad alterabis non homicidium facies. non concupisces. & si quod ē
aliud mandatum. quod utiq; in illis tabulis scriptū ē. in hoc inquit sermone
recapitulatur. in eo quod diliges p̄ximū tuū sicut te ipsum. dilectio p̄ximi
malū non operatur. plenitudo autē legis caritas. haec non in tabulis conserip-
ta lapideis. sed diffusa ē in cordibus nr̄is p̄ sp̄m sc̄m qui datus ē nob;. lex ergo
dī ē caritas. huic prudentia carnis non ē subiecta neq; enī potest. sed ad hanc
prudentiā carnis terrendā eū in tabulis scribuntur opera caritatis. lex ē
operū. & littera occidens praecauariorē ē. cum autē ipsa caritas diffunditur
in corde credentū. lex ē fidei. & sp̄s uiuificans dilectōrē. uide nunc quē amō-
dum conson & ista discretio illis apostolicis uerbis quae paulo ante ob aliud
cōmemorata. & diligentius p̄tractanda distulera manifestata inquit. quō-
estas epistola xpi ministrata p̄ nos. non a ramento. sed sp̄u dī uiui. non in ta-
bulis lapideis. sed in tabulis cordis carnalibus. Ecce quē amōdū ostendit quia
illud extra hominē scribitur. ut eū forinsecus terrificet. hoc in ipso homine.
ut eum intrinsecus iustificet. Carnales autē tabulas cordis dixit. non carna-
lis prudentias. sed tam quā uiuentes sensumq; habentes. in comparatione
lapidis qui sine sensu ē. & quod paulo post dicit. quod non poterant inten-
dere filii israhel usq; in finē uultus moysi. & ideo eis puellam loquebat.
hoc significat quia littera legis iustificat neminē. sed uelam positā ē
in lectione ueteris testamenti. donec ad xpm trāseatur. & auferat uelam.
id ē transeat ad gratiā & intellegat ab ipso nob; ee iustificationē. qua facia-
mus quod iub& quia p̄pter ea iub& ut in nob; deficientes. ad illum confugia-
mus. Ideo uigilantissime cum dixisset. Confidentia talē habem; p̄ xpm
ad d̄m. nē nr̄is hoc uirib; tribuer& continuo cōmendauit unde agit
dicens non quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nob;. sed sufficien-
tia nr̄a ex dō ē. qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti. non lit-
terae sed sp̄s. littera enī occidit. sp̄s uero uiuificat. p̄inde quia lex sicut
alibi dicit praecauarioris gratia posita ē. idē littera ista extra homi-
nē scripta p̄pter ea & ministratio mortis & ministratio damna

tionis appellat. hanc autē idē noui testamenti ministratiōe sp̄s. & ministratiō
 nē iustitiæ dicit quia p̄ donū sp̄s operamur iustitiā. & p̄ reuocatiōis dam
 natione liberamur. ideo illud euacuatur. hoc manet. quō terrenus pedago
 gus auferetur cum timori successerit caritas. ubi enī sp̄s dñi. ibi libertas. hanc
 autē ministratiōe non ex meritis nr̄is sed ex misericordia eē sic dicit. p̄pter quod
 habentes ministratiōe hanc sicut misericordia consecuti non infirmemur
 sed abstinemus oculta confusionis. non ambulantes in astitia neq. dolo. adulteran
 tes uerbum dī. hanc astitiā & dolum ypocrisin uult intellegi. quia uolunt ius
 ti uideri sup̄brunde & in illo psalmo quē ad hū ipsius gratiæ refusiatiōem
 cōmemorat idem apostolus. Beatus inquit cui non inputabit dñs peccatum
 neq. ē in ore ei dolo. hanc ē humilium scōrū confessio. non se iactantiū eē quod
 non sunt. & paulo post. Non enī nosmetipsos inquit praedicamus. sed ih̄m xp̄m
 dñm. nos autē seruos ur̄os p̄ ih̄m quia dñs quid dixit de tenebris lumē dare scere.
 claruit in eor̄ dibus nr̄is. ad illuminationē scientiæ gloriæ eī in faciē xp̄i
 ih̄u. hanc ē scientia gloriæ eī. quā sc̄m ipsum eē lumen. quō tenebrae nr̄ae
 inluminant. & id ipsum ad tēde quē amodum inculcā. habem̄ autē inquit
 thesaurū istum in uasis fictilibz. ut eminentia uirtutis sit dī. & non ex nob̄. & pau
 lo post cum eā de gratiā uberribus in dño ih̄u xp̄o cōmendens usq. ad illud
 uenit & indumentū iustitiæ fidei. quō induti non nudi inueniamur. & p̄pter
 hoc ingemescimus mortalitate praegravati habitaculum nr̄m quod decas
 lo ē sup̄ indui cupientes ut absorbeatur mortale auita. uide quid adiun
 gat. qui autē operatus ē nos inquit in hoc ipsum. dñs quid dedit nob̄ pignus sp̄s.
 & post pauca intulit. ut nos simus iustitia dī in ipso. hanc ē illa iustitia dī.
 non quā ipse iustus ē. sed quā nos ab eo facti. nemo ergo xp̄ianorū aberrat
 ab hac fide. quā sola xp̄iana ē. neq. quisquam cum uerecundatus fuerit.
 dicere p̄ nos ipsos fieri nos iustos non hoc in nob̄ operante gratia dī. quia
 uidelicet hoc a fidelibus. & p̄is ferre non posset cum dicit. ad hoc se con
 uertat ut dicat. ideo sine operatione gratiæ dī nos iustos eē non posse.
 quia legē dedit. quia doctrinā instituit. quia bona precepta mandauit.
 illa enī sine adiuuante sp̄u p̄culdubio ē littera occidens. cum uero adē
 uiuificans sp̄s. hoc ipsum intus conscriptū facit diligi. quod foris scrip
 tū lex faciebat timere. inspice hoc pauldolum & in eo testimonio quod
 p̄ph̄tā de hac re praeclearissimū editū ē. Ecce dies ueniēt dicit
 dñs. & consumabo sup̄ domū isrl̄. & sup̄ domū iuda testamentū nouum.
 non secundū testamentū quod feci. patribus eorū in die qua ad pre

hendi manum eorū ut eicerem eos de terra aegypti. quia ipsi non p̄seuera-
uer̄ in testamento meo. & ego neglexi eos dicit dñs. quia hoc testamentū ē quod
ordinabo domui isrl̄. post dies illos dicit dñs. dabo leges in cor illorū. & in men-
te eorū scribā eas. & oro eis in dñm. & ipsi erunt mihi in populū. & non docebit
unus quisq. auem suam. & unus quisq. fratrē suū dicens. cognosce dñm. quia
om̄s cognoscent me a minore usque ad maiore eorū. quia pp̄tius ero iniquita-
ti eorū. & peccata eorū non memorabor ultra. Quid ad haec dicem. nempe
in ueterib; libris aut nusquā. aut difficile praeter hunc p̄ph̄ & sic locum legit̄
facta cōmemoratio testamenti noui. ut omnino ipso nomine appellat̄. & nā
multis locis hoc significat̄. & p̄nuntiat̄ futurum. sed non ita ut & iā nomen
legat̄ expressū. Considera igitur diligenter. quam differentia inter duo
testamenta. id ē uetus & nouum dñs eē testatus sit. cum dixisset. non secundū
testamentum quod feci patrib; eorū. in die qua adprehendi manū eorū. ut eice-
rē eos de terra aegypti. Vide quid adiunxit. quia ipsi non p̄seuerauer̄ in testam-
to meo. uitio eorum deputat̄ quod in testamento dñi non p̄manser̄. ne lex quā
tunc acceper̄ culpanda uideat̄. ipsa ē enī quā non uenit xps̄ soluere. sed im-
plere. non tamen p̄ eandem legē iustificatis impiis. sed p̄ gratia. hoc quippe
agit uiuificans sp̄s. sine quo littera occidit. si enī data eēt lex quae possit
uiuificare. omnino ex lege eēt iustitia. sed conclusit scriptura om̄a sub pec-
cato. ut p̄missio ex fide ih̄u xpi daret̄ credentib;. ex hac p̄missione hoc ē ex
dñi beneficio. ipsa lex impl̄tur. sine qua p̄missione praecuratores facti
tūsq. ad effectum mali operis. si & iā re pagula timoris concupiscentiae
flāma transcendit. t̄ certe in sola uoluntate. si timor poenae suauitate
libidinis uicerit. quod enī ait conclusit scriptura om̄a sub peccato. ut p̄mis-
sio ex fide ih̄u xpi daret̄ credentib;. ipsius conclusionis utilitas dicta ē. nā
conclusit ad quos usus nisi quem ammodū alibi dicit. Prius aut̄ quā ueniret
fides sub lege custodiebamur. conclusi in eā fidem quae postea reuelat̄.
lex ergo data ē. ut gratia quaereret̄. & gratia data ē. ut lex impleret̄. neq̄
enī suo uitio non implebat̄ lex. sed uitio prudentiae carnis. quod uitium p̄
legē demonstrandū p̄ gratia sanandū fuit. quod enī impossibile erat
legis in quo infirmabat̄ p̄ carnē. misit dñs filiū suū in similitudine carnis
peccati. & de peccato damnauit peccatū in carne. ut iustitia legis imple-
ret̄ in nobis. qui non secundū carnē ambulamus. sed secundū sp̄m. unde
& in isto p̄ph̄ & sic testimonio. Consumabo inquit sup̄ domū isrl̄. & sup̄
domū iuda. testamentū nouū. quicquid ē consumabo. Nisi implebo. non se-

^{testamentū}
 cundū quod feci patribus eorū in die qua adprehendi manū eorū ut eicerē
 eos de terra aegypti. ergo illud uetus erat. quia hoc nouum ē. unde igitur
 illud uetus. hoc nouum. cum lex eadem impleat p̄testamentū nouum. quae dixit
 in ueterē non concupisces. Quia ipsi inquit non p̄seuerauerūt in testamento meo.
 & ego neglexi eos dicit dñs. Ergo p̄pter ueteris hominis noxiā quae p̄ litterā
 iubente & minante minime sanabat dicit illud testamentū uetus. hoc autē
 nouum. p̄pter nouitātē sp̄s. quae hominē nouum sanat a uicio uetustatis. deniq̄
 attende quod sequit̄. & uide quanta luce fiat p̄spicuum quod sibi fidentes no
 lunt homines intueri. quia hoc testamentū ē inquit quod ordinabo domui
 israhel post dies illos dicit dñs. Dabo leges meas in cor illorū & in mente eorū
 scribā eas. Ecce ē unde apostolus ait. quod supra cōmemorauim̄. non in tabu
 lis lapideis sed in tabulis cordis quia non a ramento sed sp̄u dī uiuū. Nec ob aliud
 arbitror in eo loco apostolum uoluisse cōmemorare testamentū nouum. ibi
 quippe ait qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti. non litteras sed
 sp̄s. nisi quia ipsa intuebatur p̄ph̄tā cum diceret. non in tabulis lapideis. sed
 in tabulis cordis carnalibus. quō hic dictū ē in cordibus eorū scribo eas. Ubino
 minati p̄missū ē testamentū nouum. quid sunt ergo leges dī ab ipso dō
 scriptae in cordib; Nisi ipsa praesentia sp̄s sc̄i qui ē digitus dī. quo prae
 sente diffundit̄ caritas in cordib; nr̄is. quae plenitudo legis ē. & finis p̄cep
 tōnā quia ueteris testam̄ti p̄missa terrena sunt. licet & exceptis sacramentis
 quae umbrae erant futurorū. sicut ē circumcisio & sabbatū. & aliae dierum
 obseruationes & quarundā escarū ceremoniae. & multiplex sacrificiorū.
 sacrorumq; ritus. quae uetustati carnali iugoq; seruili congruebant. talia
 contineat praeccepta iustitiae. qualia nunc quoq; obseruare praecipimus.
 quae maxime duabus illis tabulis sine figura adumbratae significationis
 expressa sunt. sicut ē non ad altera bis non homiciū facies non concupis
 ces. & si quod ē aliud mandatu. quod in hoc sermone recapitulat̄. diliges p̄xi
 mū tuū sicut te ipsum. Tam quia in eo sicut dixi p̄missa terrena & tempo
 ralia recitant̄. quae bona sint huius corruptibilis carnis. quamuis eis sem
 p̄terna atq; caelestia ad nouū scilicet testamentū p̄tinentia figurarent̄.
 nunc ipsius cordis bonū p̄mittat̄. mentis bonū sp̄s bonū. hoc ē intellegi
 bile bonū cū dicit̄. Dabo leges meas in mente eorū. & in cordib; eorū scri
 bā eas. unde significauit eos non forinsecus terrentē legē formidatu
 ros. sed intrinsecus habitantē ipsā legis iustitiā dilectōras. deinde ad
 addidit & mercede. & oro eis in dñm. & ipsi er̄ mihi in populū. hoc ē illud

quod dō ait ille. mihi autē adherere dō bonū ē. ēro inquit illis in dō. & ipsi
erunt mihi populus. Quid hoc bono melius. quid hac felicitate felicius. uiue
re dō. uiuere de dō. apud quē ē fons uitae. & in cuius lumine uidebimus lumē.
De hac uita dicit ipse dñs. haec ē autē uita aeterna. ut cognoscant te. unū uerū
dñm. & quē misisti ih̄m xp̄m. Id est te. & quē misisti ih̄m xp̄m. unū uerū dñm.
hoc enī & ipse p̄mittit dilectoribus suis dicens. qui diligit me. mandata mea
custodit. & qui diligit me. diligitur a patre meo. & ego diligā eum. & ostendā
me ipsum illi. Utique in forma dī. in qua aequalis ē patri. non in forma ser
ui. in qua se & impus ostendebat. tunc enī fīd̄ quod scriptū ē. Tollatur im
pius ut non uideat claritatē dñi. quando ibunt sinistri in ignē aeternū.
iusti autē in uitā aeternā. quae uita aeterna sicut cōmemorauī definita ē
ta ē. ut cognoscant unū uerū dñm. hinc dicit iohannes. dilectissimi. fili dī
sumus. & nondum apparuit quod erimus. Semus quia cum apparuerit
similes ei erimus. quō uidebimus eum sicut ē. haec similitudo nunc incipit
reformari. quam diu homo interior renouat̄ de die in diē. secundum ima
ginē ei qui creauit eum. sed ad illius eminentiae p̄fectionē quae tunc fu
tura ē. quid hoc aut quantū ē. si quidem apostolus ad illa inefabilia qua
leumq; adhibens de notis rebus exemplum paruuli aetate uirili compa
rauit. aetati. cum eē inquit paruulus. quasi paruulus loquebar. quasi par
uulus sapiebam. quasi paruulus cogitabā. cū autē factus sum uir. eu ac uiaui quae
erant paruuli. Cur autē hoc dixerit consequent̄ ostendens. Uidem. inquit
nunc p̄ speculum in enigmate. tunc autē facie ad facie. nunc scio. ex parte
tunc autē cognoscam sicut & cognitus sum. Proinde & iaphone p̄ph̄tā.
cui testimoniu p̄tractam̄ hoc additur. ut in eo merces. in eo finis. in eo p̄fectio
felicitatis. in eo beatae aeternaeq; uitae sūma consistat. Cum enī dixisset
& ēro illis in dō. & ipsi er mihi populus. continuo addidit. & non docebit
unus quisque uerū suum. & unus quisq; fratrē suū dicens cognosce dñm.
quia om̄ cognoscent me a maiore usq; ad minore. eorū. Nunc certe
iam tempus ē testamenti noui. cui p̄ph̄tā ē facta p̄missio. p̄ haec uerba
quae ex illa p̄ph̄tā cōmemorauimus. Cur ego adhuc dicit unus quisq;
cui suo. & fratri suo. cognosce dñm. An forte nondicit. cum eu angelum
praedicat. & ei ipsa sit praedicatio. ut hoc ubique dicatur. nā unde se apos
tolus gentiū dicit eē doctore. nisi quia hoc fit quod ipse ait. quomodo in
uocabunt. in quē non crederet. aut quomodo credunt. quē non audier
quomodo autē audient. sine praedicante. Cum ergo nunc ista pra

dicatio usq. quaq. crescebat. quomodo tempus est testamenti noui. de quo propheta
dixit. & non docebit unusquisq. cuius suum. & unus frater suum dicens cognosce
dnm. quia omnes cognoscent me a minore usque ad maiorem eorum nisi quia eius
dem testamenti noui aeternam mercedem. id est ipsius di. beatissimam contempla
tionem promittendo conuincit. Quid ergo est omnes a minore usque ad maiorem eorum.
nisi omnes promittentes spiritualiter ad domum iuda. hoc est ad filios isaac. ad sem habra
hae. ipsa est enim promissio qua ei dictum est. In isaac uocabit tibi sem. non enim qui filii
carnis. hii filii di. sed filii promissionis. deputantur in sem promissionis aut uerbum
hoc est ad hoc tempus ueniam. & erit sarras filius. non solum aut. sed & rebecca
ex uno concubitu habens isaac patris nri. Denondum enim natus. ne qui aliquid ope
rati fuerint boni aut mali. ut secundum electionem propositum di. manerent. non ex ope
ribus sed ex uocante dictum est. quia maior serui & minori. haec est domus isrl.
et domus iuda propter xpm qui uenit ex tribu iuda. domus filiorum promissionis.
hoc est non operum priorum. sed benefici di. hoc enim di. promittit. quod ipse
facit. non ipse promittit. & alius facit. quod di. non est promittere. sed praedicere.
ideo non ex operibus. sed ex uocante. ne ipsorum sit nondum. Ne merces non putetur
secundum gratiam. sed secundum debitum. atq. ita gratia non sit gratia. cui uche
mens defensor est atq. assertor. minimus apostolorum. qui plus omnibus illis la
borauit. non ipse aut. sed gratia di. cum illo. Omnes enim inquit agnoscent me.
Omnes domus israhel. & domus iuda. neq. enim omnes qui ex israhel hii sunt isrl.
sed omnes quibus dicitur in psalmo pro susceptione matutina. hoc est plura. no
ua testamenti. scilicet noui. uniuersum semen iacob. magnificate eum. timeat
eum. omne semen isrl. uniuersum omnino semen. pro sus omne semen promissorum
atq. uocatorum. sed eorum qui secundum propositum uocati sunt. quos enim praedis
tinat. illos & uocabit. quos aut. uocabit illos & iustificabit. quos aut. ius
tificabit. illos & glorificabit. Ideo ex fide. ut secundum gratiam firma
sit promissio omni semini. non est tantum quod ex lege est. id est quod ex ue
tere testamento uenit ad nouum. sed & ei quod ex fide est. non sibi praemis
sa lege. ex fide aut. abraham. id est imitatores fidei abraham qui est pa
ter omnium nri. sicut scriptum est. quia pater multarum gentium posui te.
Omni ergo hii praedestinati. uocati. iustificati. glorificati. cognoscent dn. m.
gratia testamenti noui. a minore usque ad maiorem eorum. sicut ergo lex
factorum scripta in tabulis lapideis. mercesq. ei terra illa promissionis.
qua carnalis domus isrl. cum ex aegypto liberata esset. accepit. partem
ad testamentum uetus. Ita lex fidei scripta in cordibus. mercesq. eius

ad domum
isrl. sc

species contemplationis. quā spiritualis domus isrl̄. ab hoc mundo liberata p̄cipi &
pt̄in & ad testamentū nouū. tunc fi & quod apostolus dicit. Siue p̄ph & q̄e. eua
cuabunt. siue linguae cessabunt. siue scientiae euacuabunt. illa scilicet par
uulorum scientia in qua uiuit. quae ex parte ē p̄speculum in enigmate. p̄pter
hanc enī necessaria ē p̄ph & ia. cum adhuc praeteritis futura succedunt. p̄pter
hanc linguae idē multiplicitas significationū. cū ex alio atq. alio aliud atq. ali
ud ammonent. quoniam dum accēna luce p̄spiciunt ueritatis mente purgatis
sima contemplatur. Cum autē uenerit quod p̄fectū ē. & totū hoc quod ex
parte ē fuerit euacuatum. Tunc uerbum quod assumpta carne carnis ap
paruit. ostendat seipsū dilectoribus suis. tunc erit uita aeterna ut cognosca
mus unū uerū d̄m. tunc similes ei erimus. quō tunc cognoscem̄ sicut & cog
niti sum̄. Tunc docebit unusquisq. euem suū. aut fratrem suū dicentes cog
nosce d̄m. omnes enī cognoscent eū a minore usq. ad maiore eorū. quod
multis modis intellegi potest. siue quia & illi quisq. scōrū tamquā stella
ab stella differt in gloria. nec ad rem quicquā inter ē. utrū a minore usq.
ad maiore. sicut dictū ē. an si a maiore usq. ad minore dicere &. quod simi
liter nihil inter ē. & si a minore intellexerimus quantum modo credere.
maiores autē qui & iā intellegere quantum in hac uita potest. lum̄ incor
poreum atq. incomutabile ualuer. siue minore tempore posteriore.
intellegi uoluit. simul enī p̄missa d̄i contemplatione accepturi sunt
om̄. quia & illi p̄ nobis meliora p̄ uider. ne sine nob̄ p̄fecti p̄ficerent. &
ideo uelut priores repperiunt minore. quia minus dilati sunt. sicut in
illo euangelico denario p̄ similitudine dicit. quem prius accipiunt qui
posterior uener̄ ad uinea. siue quodlibet alio modo qui me in praesen
tia forsitan fugit. minore. maioresq. accipiendi. si illud tam quantum po
tes diligenter attende. quod tanto molimine honor ostendere cum tes
tamentū nouum p̄ph & ia p̄mitteret. non secundū testamentū quod pri
us factū ē populo isrl̄. ex aeḡpto liberato. nihil eū de sacrificiorū t̄ quo
rūq. sacramentorū cōmutatione dixisse. quamuis & ipsa sine dubio
fuorat secutura. sicut secuta uidemus. quod multis aliis locis eadem p̄
ph & ia scriptura testatur. sed tantū modo istā cōmen classe distantia
quod leges suas daturus eet d̄i in mente eorū qui p̄tinerent ad hoc tes
tamentū. eorum scripturus in cordibus. unde apostolus sumpsit non
a tramento sed spū d̄i uiui. non in tabulis lapideis. sed in tabulis cordis
carnalibus. sempiternā q. mercedem iustificationis hui non terram

maiores autē
tempore
priorer

de qua pulsifunt amoyrei. & cechei. & alij gentes quasibi cōmemorantur. Sed
 ipsum dñm cui adherere bonū ē. ut bonū dī quod diligunt. dñs sit ipse quē dili-
 gunt. inter quē & homines nisi peccata non separant. quae non nisi p̄ eandē
 gratiā dimittuntur. unde cum dixisset. Om̄ enī cognoscent me a minore
 usque ad maiore eorū. mox addidit. quia p̄ peccata eorum. & pecca-
 ta eorū non memorabor ultra. Hęc ergo factorū dicit dñs. non concupisces.
 p̄ fidei legē dicit dñs. sine me nihil potestas facere. agebat enī de bonis operi-
 bus hoc ē de palmitū fructibus. cum igit̄ hęc appareat distantia. ueteris
 & noui testamenti. quod lexibi in tabulis. hic in cordibus scribitur. ut quod ibi
 forinsecus terrā. hic delectat̄ intrinsecus. ibi q̄ fiat praeuaricator p̄ occidente
 litterā. hic delector p̄ uiuificante sp̄m. non ideo dicendū ē quod dñs adiuuēt nos
 ad operandam iustitiā atq̄ operē & in nobis & uelle. & operari p̄ bona uoluntate.
 quia p̄ceptus iustitiæ forinsecus in sonat̄ sensibus nr̄is. sed quia intrinsecus
 in eorum dāt̄ diffundendo caritate in cordibus nr̄is. p̄ sp̄m sc̄m qui datus ē
 nobis. Uidendū ē aut̄ quomodo dicat apostolus. Cum enī gentes quae legē non
 habent. naturaliter quae legis sunt faciunt. hī legē non habentes. ipsi sibi sunt
 lex qui ostendunt opus legis scriptū in cordibus suis. ne uideatur non ēē certae
 distantia noui testamenti. quod leges suas dñs in cordibus populi sui se scripturū
 ēē p̄misit. quandoquidem hoc gentes naturaliter habeant. p̄ tractanda igit̄
 hęc questio. quae non medio eris exorta ē. dicit enī aliquis. fids hinc discernit
 a uetere testamento. nouū. quod in uetere legē suā scripsit in tabulis. in nouo
 aut̄ scripsit in cordibus. fideles noui testamenti unde discernunt̄. agenti-
 bus quae habent opus legis scriptū in cordibus suis. quo naturaliter quae legis
 sunt faciunt. quasi iā illo populo uetere potiores qui legē accepit in tabu-
 bulis. & nouo populo priores cui hoc p̄fectū p̄testamentū nouū. quod hīs
 natura iā p̄fuit. an forte eas gentes cōmemorauit apostolus scripta
 habere in cordibus legē. quae ad nouum p̄t̄n & testamentū. ad hoc enī
 unde uenerit intueudū ē. Primo euangelii cōmendans ait. Virtus enī
 dī ē in salutē omni credenti. iudaeo primū. & greco. iustitia enī dī in eo re-
 uelatur. ex fide in fide sicut scriptū ē. iustus aut̄ ex fide uiuit. deinde
 loquit̄ de illis impiis quibus p̄pter supbiā nec cognitio dī p̄fuit. quia
 non sicut dñm glorificauer̄. aut gratias eger̄. inde transit ad eos qui iu-
 dicant. & agunt talia. qualia condemnant nimirū p̄pter iudaeos qui
 de lege dī gloriabant̄. quam uis ad huc eos nominatim non exprimat.
 & in eo dicit ira & indignatio. tribulatio & angustia in omne anima

hominis operantis malum. iudaei primū & graeci. Gloria autē & honor & pax
omni operanti bonum. iudaeo primum & greco. non ē enī psonarū acceptio apud
dñm. qui cumq. enī sine lege peccauer. sine lege peribunt. & qui cumq. in
lege peccauer. p lege iudicabuntur. non enī auditores legis iusti sunt apud
dñm. sed factores legis iustificabunt. his uerbis hoc unde agte subiungit.
& dicit. eū enī gentes quae legē non habent. naturaliter quae legis sunt
faciunt. & cetera quae iā supra cōmemorauī. p inde non uidet alios hic
significasse sub nomine gentiū. quā eos quos nomine graeci supra signi
ficabat cum diceret iudaeo primum & greco. porro si euangelii uirtus
dī ē in salute omni ere de nra. iudaeo primū & greco. & ira & indigna
tio. tribulatio. & angustia. in omne animā hominis operantis malum.
iudaei primū & graeci. gloria autē & honor & pax omni operanti bo
nū. iudaeo primū & greco. Iste autē graecus nomine gentiū signi
ficatus ē naturaliter quae legis s. facientia. & quae scripta habent
opus legis in cordibus suis pfecto ad euangelii pinent gentes quibus
lex in cordibus scripta ē. eis quippe credentibus uirtus dī ē in salute. quib;
autē gentib; bene operantib;. gloria. honore. pacemque pmitteret &
extra euangelium gratiā confutatis. quia enī psonarum acceptio non
ē apud dñm. & non auditores legis. sed factores iustificabunt. Ideo siue
iudaeus. siue graecus. hoc ē quilibet. ex gentib; crediderit salutē in eu
angelio pariter habebit. non enī est disunctio. sicut postea dicit.

Om̄ enī peccauer & legent gloria dī. iustificati gratis p gratiā ip sius.
unde autē factore legis graeci iustificari dicere & sine gratia sal
uatoris. neque. ^{enim} contra seipsum dicere & quod ait factores legis iusti
ficabunt. tam quā p opera non p gratiā iustificent. cum dicat gra
tis iustificari hominē p fidē sine operibus legis. nihilq. aliud ue
lit intellegi in eo quod dicit gratis. nisi quia iustificationē opera
non pcedunt. apte quippe alibi dicit. si gratia non ex operib;. alioquin
gratia iā non ē gratia. sed sic intellegendū ē factores legis iusti
ficabunt. ut sciamus aliter eos non ēē factores legis. nisi iustificent.
ut non iustificatio factoribus accedat. sed ut factores iustificatio p
cedat. quid ē enī aliud iustificati. quā iustificati. ab illo salice & qui
iustificat impiū ut ex impio fiat iustus. Si enī ita loqueremur
ut dicerem. homines liberabunt. hoc utique intellegeret. eis qui
qui iā homines eēt accedere liberationē. si autē diceremur. ho

mines creabuntur non utique intellexerunt eos creari qui iam homines erant.
 sed ipsa creatione homines fieri ita si dictum esset factores legis honorabuntur.
 recte non acciperemus nisi honorem illis qui iam essent factores legis accedere.
 cum uero dictum est factores legis iustificabuntur quid aliud dictum est quam iusti ius-
 tificabuntur factores legis utique iusti sunt. de phoe tantum dicitur et ac si diceret
 factores legis creabuntur non quia erant sed ut sint ut sic intellexerent
 etiam iudaei legis auditores indigere se gratia iustificatoris ut possint
 esse factores aut certe ita dictum est iustificabuntur ac si diceret iusti habebuntur.
 iusti deputabuntur sicut dictum est de quodam ille autem uolens se iustificare idem
 ut iustus haberetur. et deputatur unde aliter dicimus. Deus sanctificat sanctos suos.
 alter autem sanctificet nomen tuum nam illud ideo quia ipse illos facit esse sanctos
 qui non erant sancti hoc autem ideo ut quod semper apud se semel est semel etiam ab ho-
 minibus habeatur id est sanctum timeatur. si ergo gentes commemorans natura-
 liter quae legis sunt facientes et scriptura habentes opus legis in cordibus
 illos intellegi uoluit qui credunt in christum quia non sicut iudaei praemis-
 sa sibi lege ueniunt ad fidem non est cur eos conemur discernere. his quibus
 per prophetam promittens testamentum nouum dixit leges suas se scripturam in cor-
 dibus eorum quia et ipsi per insertionem quam oleastero praefata dicit ad ean-
 dem oleam hoc est ad eundem populum dei pertinent potiusque concordat prophete-
 tico etiam hoc apostoli quod testimonium ut hoc sit pertinere ad testamentum
 nouum legem dei habere non in tabulis sed in cordibus scriptam hoc est in timo
 affectu iustitiam legis amplecti ubi fides per dilectionem operatur quia ex
 fide iustificat gentes deus quod scriptura praecidens praenuntiauit
 abraham dicens in semine tuo benedicent omnes gentes. Ut per hanc promiss-
 sionis gratiam oleae inferret oleaster et fierent fideles gentes
 filii abraham in semine abraham quod est christi sectantes eius fidem.
 qui non accepta in tabulis lege nondumque habens ipsam circumcisi-
 onem credidit deo et deputatus est illi ad iustitiam. a se tale erit hoc quod
 de eiusmodi gentibus dixit apostolus quod opus legis scriptum habeant
 in cordibus suis quae est illud ad corinthios non in tabulis lapideis sed
 in tabulis cordis carnalibus. Ita enim fiunt de domo israel cum preputium
 eorum in circumcissione deputatur eo quod iustitiam legis non per cisionem
 carnis ostendunt sed cordis caritate custodiunt quod si preputium
 iustitias legis custodiat non ne preputium eius inquit in circumcissione
 deputabitur. et propter ea in domo ueri israel in quo dolus non est parti

cipes sunt testamenta noui quia dat d[omi]n[us] leges in mente ipsoru[m] & in cordib[us]
eorum scribit eas digito suo sp[iritu] sc[ilicet] quo ibi diffunditur caritas quae legis e[st]
plenitudo. nec moueat quod naturaliter eos dixit quae legis sunt facere
non sp[iritu] d[omi]ni. non fide. non gratia. hoc eni[m] a[nt]e sp[iritu]s gratiae ut imagine[m] d[omi]ni in
qua naturaliter facti sumus in fauor[em] & in nob[is] uitium quippe contra natura[m]
e[st]. quod utiq[ue] sanat gratia p[ro]pter qua[m] d[omi]n[us] dicit. Misere mei sana anima[m]
mea[m] quo peccauit tibi p[ro]inde iam nat[ur]e aliter homines quae legis sunt faciunt.
qui eni[m] hoc n[on] faciunt. uitio se non faciunt. quo uitio lex d[omi]ni e[st] delecta de cor
dibus. ac p[ro] hoc uitio sanato. cum illis scribitur. fiunt quae legis sunt natura
liter. non quod p[ro] natura[m] negata sit gratia. sed potius p[ro] gratia[m] reparata na
tura[m]. P[ro] unu[m] quippe homin[em] peccatu[m] intrauit in mundu[m] & p[ro] peccatum
mors. & ita in omnes homines p[ro]transiit. in quo om[n]i peccauer[unt]. & ideo qui a
non e[st] distinctio egent gloria d[omi]ni. iustificati gratis p[ro] gratia[m] ipsius. qua gra
tia in interiori homine renouato iustitia scribitur. qua[m] culpa deleuo
rat. & haec misericordia sup[er] genus humanu[m] p[ro] x[ristu]m ih[esu]m d[omi]n[u]m nr[ost]r[u]m
Unus eni[m] d[omi]n[us] & mediator d[omi]ni & homin[um]. homo x[ristu]s ih[esu]s. Si aut[em] hi qui
naturaliter quae legis sunt faciunt. nondum sunt habendi in numero
eoru[m] quos x[ristu]s iustificat gratia. sed in eoru[m] potius quoru[m] d[omi]n[us] impio
ru[m] nec d[omi]n[u]m uer[um] ueraciter iusteq[ue] colentium. quaedam tamen facta uel
legimus. t[ame]n nouimus. t[ame]n audiuimus. quae secundum iustitiae & regula[m]
non solum uituperare non possumus uer[um] & i[st]a merito recteq[ue] lauda
mus. quamqua[m] si discutiat[ur] quo fine fiant uix inueniunt[ur] quae iustitiae
debita[m] laudem defensionem uo[m] mereant[ur]. Verum tamen quia non
usq[ue] adeo in anima humana imago d[omi]ni terrenoru[m] affectu[m] labe de
trita e[st]. ut nulla in ea uelut linamenta extrema remanserint. unde
merito dici possit & i[st]a in ipsa impietate uitae suae facere aliqua
legis. t[ame]n sapere. si hoc e[st] quod dictu[m] e[st] quia gentes quae legem non habent.
hoc e[st] legem d[omi]ni naturaliter quae legis sunt faciunt. & quia huiusmo
di homines ipsi sibi sunt lex. & scriptu[m] opus legis habent in cordib[us].
suis. id e[st] non omnimodo delectum e[st] quod ibi p[ro] imagine[m] d[omi]ni cum crea
remur in praesentia e[st]. & i[st]a sic illa differentia non p[ro]turbabitur qua
distat auctere testamentu[m] nouum. eo quod p[ro] nouu[m] scribit[ur] lex d[omi]ni in
corde fidelu[m] quae p[ro] uetus in tabulis scripta e[st]. hoc eni[m] illis scribitur
p[ro] renouatione quod non omnimodo delectu[m] e[st] p[ro] uetus. na[m] sicut
ipsa imago d[omi]ni renouat in mente credentiu[m] p[ro] testamentu[m] nouum.

quā non penitus impietas aboleuerat. nā remanserat utique id quod anima
 hominis nisi rationalis eē non potest. ita & iā ibi lex dī non ex omni parte de
 leca p̄ iniusticiā p̄fecto scribitur. renouata p̄ gratiā. nec ista scriptiōne quae ius
 tificatio ē poterat efficere. in iudaeis lex in tabulis scripta. sed sola praeparati
 catione. nā & ipsi homines erant. & iū illa naturae inerat eis quae legitimum
 aliquid anima rationalis. & sentit. & facit. sed pietas quae in alia uita transfert
 beatā & aeternā. legē habet immaculatā conuertente animas. ut ex illo lu
 mine renouent. fiatq; in eis. Signatū est sup nos lumen uultus tui dñe. Unde
 uniuersi abolescere meruer. renouari autē nisi gratia xpiana. hoc ē nisi me
 diatoris intercessione non possunt. Unus enī d̄s. unus & mediator dī & ho
 minū. homo xps̄ ihs̄. qui dedit sem & ipsū redemptionē p̄ omnibus. a cuius
 gratia si alii sunt illi de quibus agimus. qui secūda illū modū de quo supe
 rius satis dixim naturaliter quae legis sunt faciunt. quid eis p̄derunt ex
 cusantes cogitationes in diē qua iudicabit d̄s occulta hominū. nisi forte ut mi
 tius puniant. sicut enī non impediunt a uita aeterna iustum quaedā pec
 cata uenialia. sine quibus haec uita non ducit. sic ad salutē aeternā nil p̄ sunt
 impio aliqua bona opera. si ne quib; difficillime uita cui libet pessimi homi
 nis inuenitur. uerum tamen sicut in regno dī uelut stella ab stella in gloria
 differunt. sic & in damnatione poenae sempiternae tolerabilius
 erit sodomae. quā alteri ciuitati. & er̄ quidā duplo amplius quibusdā ge
 hennae filii. ita nec illud in iudicio uacabit quod in ipsa impietate damna
 bili magis alius alio minusue peccauerit. Quod ergo hinc apostolus effice
 cere uoluit. quod iactantiā cohibens iudaeorū cum dixisset. non auditores
 legis iusti sunt apud d̄m. sed factores legis iustificabunt. continuo subiecit
 de his qui legē non habentes naturaliter quae legis s̄ faciunt. si non illi sunt
 intellegendi qui continent ad gratiā mediatoris. sed illi potius qui cum d̄m
 uerum uerapietate non colant. habent tamen quaedā opera bona in
 uita impia. an forte hoc ipso p̄bandū credidit quod supra dixerat. quia
 non ē p̄sonarū acceptio apud d̄m. & quod potēa dixit. quia non iudaeorū
 d̄s ē tantū. sed & iā gentiū. quod quantula cumq; legis opera naturaliter
 in sita non inuenirent in eis qui legē non acceper. nisi ex reliquiis ima
 ginis dī quā non condēmit. cum in eū credunt. apud quē non ē accep
 tio p̄sonarū. sed quod libet horū accipiat. constat gratiā dī p̄missā eē
 testamento nouo. & iā p̄ph̄ & iā. eandemque gratiā in eo definitam.
 ut scribant leges dī in cordib; hominū. pueniantq; ad eā cognitiōne

di ubi non docebit unus quisque cive suū. & fratre suū. dicens cognosco dnm.
quia om̄ cognoscent eum a minore usque ad maiore eorū. hoc donū sp̄s
sci ē quo diffunditur caritas in cordibus nr̄is. caritas non quaelibet. sed caritas di
decor de puro & conscientia bona. & fide non ficta. ex qua iustus in hac
peregrinatione uiuens. ad speciem quoq; p̄ducitur post speculū & enigma.
& qui quid erat ex parte. ut faciem ^{ad faciem} cognoscat sicut & cognitus ē. Unā enī
p̄dit ad nō. & hanc requirit. ut habitet in domo dñi p̄ om̄ dies uitae suae.
ad hoc ut contempletur delectationē dñi. nemo itaque gloriatur ex eo
quod uidetur habere. tamquā non acceperit. aut ideo se putet accepi-
se quia littera extrinsecus uelut legeret & apparuit. uelut audiret & ur
insonuit. nā si lege iustitia. ergo xps gratis mortuus ē. porro aut si non
gratis mortuus. ascendit in altum. captiuauit & dedit dona hominibus.
inde habet quicumq; habet. quisquis aut̄ inde se habere negat. aut non
habet. aut id quod habet auferretur ab eo. Unus enī ds qui iustificat cir-
cūcisionē ex fide. & praepitium p̄ fide. quod non ad aliquā differentiam
dictū ē tamquā aliud ex fide. aliud p̄ fidem. sed aduari & ite locationis.
alio quippe loco cum de gentib; diceret hoc ē de preputio prauidens in-
quit scriptura quia ex fide iustificat gentes ds. Item q; cum de circūci-
sione loqueret̄ unde erat ipse. nos inquit natura iudaer. & non ex gentib;
peccatores. scientes quia non iustificat̄ homo ex operib; legis nisi p̄ fide
ihū xpi & nos in xpo ihū credidimus. Ecce & praepitium dixit iustificari
ex fide. & circūcisionē p̄ fidem. Si tam̄ circūcisio iustitiae fidei
teneat. sic enī gentes quae non sectabant̄ iustitiam adprehender̄ iustitiam
iustitiam aut̄ quae ex fide ē imp̄trando eā ex dō non ex se ipsis praesu-
mendo. isrl̄ uero p̄sequens legē iustitiae in legē non p̄uenit. quare. qui
non ex fide. sed tamquā ex operibus id est tamquā eā p̄ se & p̄ suos ope-
rantes non in se credentes operari dñm. ds ē enī qui operat̄ in nob̄ & uelle
& operari p̄ bona uoluntate. ac p̄ hoc offeder̄ in lapide offensionis. nā
quid dixerit. quia non ex fide. sed tamquā ex operibus. aptissime expo-
suit dicens. Ignorantes enī di iustitiam & suā uolentes constituere
iustitiae di non sunt subiecti finis enī legis xps ad iustitiam omni credenti
& adhuc dubitamus quae sint opera legis quibus homo non iustificat̄
sicut tamquā sua crediderit sine adiutorio & dono di quod ē ex fide ihū
xpi & circūcisionē ceteraq; talia suspicamus quia & uia de his sacra-
mentis aliis in locis talia quaedā legunt̄. sed hinc utique non circūcisionē

captiuauit
tatem

tam quā suā iustitiā uolebant confitueri quia & ipsa dī praecepitendo
 confituit nec de illis operib; hoc intellegi potest de quibus dñs eis dicit: rei
 citis mandatu dī ut tradiciones uras statuatis quia psequens inquit legem
 iustitiae in lege non puenit isrl; non dicit psequens tradiciones suas id ē
 consecretans haec ergo sola distantia ē quia ipsum non concupiscet & cetera
 mandata scā & iusta & bona sibi tribuebant quae ut possit homo facere
 dī operatur in homine p fide ihū xpī qui finis ē ad iustitiā omni credenti
 id est cui p spm incorporatus factusque membrū ei potest quisque illo in
 crementū intrinsecus dante operari iustitiā de cui operibus & iā ipse dixit
 quia sine me nihil potestis facere. Ideo quippe pponitur iustitia legis quod
 quis fecerit eā uiuēt in illa ut cum quisque infirmitatē suā cognouerit
 non p suas uires neque p litterā ipsius legis quod fieri non potest sed p fi
 dem concilians iustificatore pueniat & faciat & uiuat in exopus enī quod
 quis fecerit uiuēt in eo non fit nisi a iustificato iustificatio aut ex fide im
 pōratur de qua scriptū ē ne dixeris in corde tuo quis ascendit in caelū
 hoc ē xpm deducere aut quis descendit in abyssū hoc ē xpm a mortuis
 reducere sed quid dicit ppe te ē uerbum in ore tuo & in corde tuo hoc ē
 inquit uerbum fidei quod praedicam quasi confitearis in ore tuo quia dñs
 ē ih̄s & credideris in corde tuo quia dī illum suscitauit a mortuis saluus
 eris. In tantū iustus in quantū saluus phanc enī fide credimus quod & iā
 nos dī a mortuis excitat & interim spū ut in nouitate ei gratiae tempe
 ranter & iuste & pie uiuam in hoc seculo post & iā carne nrā ad immor
 talitatē resurrectura quod ei meritum sps facit qui eā in resurrectione
 sibi congrua hoc ē iustificatione pcedit. Consepulti enī sumus xpo
 p baptismū in morte ut quē ammodum xps resurrexit a mortuis p glo
 riā patris sic & nos in nouitate uitae ambulemus fide igit ihū xpī impe
 tramus salutē & quantulum nob inchoatē in re & quantū pficienda exspec
 tatur in spe. Omnis enī qui inuocauerit nom dñi saluus erit. Quā mul
 ta multitudo ait psalmus dulcedinis tuae dñe quā abscondisti timentu
 bus te pfectis aut sperantib; in te. Ex lege timemus dñm ex fide speram
 in dñm sed timentibus poenā abscondit gratia; sub quo timore anima la
 borans quando concupiscentiā malā conuicerit nec timor ille quasi eus
 tos seuerus abscesserit p fidem confugiat ad misericordiā dī ut dē
 quod iubet atq; inspirata gratiae suauitate p spm scm faciat plus de
 lectare quod pcepit quā delectat quod impedit. Ita multa multitudo

dilectionis eius. hoc est lex fidei. caritas eius conscripta in cordibus; atque diffusa
sperantibus in eum. ut anima sanata non timore poenae. sed amo-
re iustitiae operetur bonum liberum ergo arbitrium euacuatur per gratiam. Absit
sed magis liberum arbitrium statuitur. sicut enim lex perfide sic liberum arbitri-
um per gratiam non euacuatur. sed statuitur. neque enim lex impletur nisi libero
arbitrio sed lege cognitio peccati per fidei imperatio gratiae contra pecca-
tum per gratiam sanatio animae autem peccati per animae sanitatem libertas ar-
bitrii per liberum arbitrium iustitiae dilectio per iustitiae dilectionem. legis
operatio. ac per hoc sicut lex non euacuatur sed statuitur per fidei quia fides impe-
trat gratiam qua lex impletur. ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam
sed statuitur. quia gratia sanat uoluntatem qua iustitia libere diligitur.
Omnia haec quae uelut concatenata conexus habent uoces suas in scripturis scilicet
Lex dicit non concupisces. fides dicit sana anima mea quoniam peccavi tibi gra-
tia dicit ecce sanus factus es iam noli peccare nequid tibi deterius contingat
Sanctus dicit domine deus meus exclamavi ad te. & sanasti me. liberum arbitrium
dicit uoluntariae sacrificabo tibi. dilectio iustitiae dicit. Narrauerunt
mihi iniusti delectationes. sed non sicut lex tua domine. Ut quid ergo mise-
ribus homines. aut de libero arbitrio audent superbire ante quam liberentur. aut de
suis uiribus suam libertatem sumunt. nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrii
utique libertatem sonare. ubi autem spiritus domini ubi libertas. Si ergo serui sunt
peccati. quid se iactant de libero arbitrio. a quo enim quis deuictus est. huic & seruis ad-
dictus est. Si autem liberati sunt. quid se iactant uolunt de opere proprio. & glo-
riam quasi non acceperint. an ita sunt liberi ut nec illum uelint habere
dominum qui eis dicit sine me nihil potestis facere. & si uos filius liberaue-
rit. tunc uere liberi eritis. Querat aliquis. utrum fides ipsa in qua sa-
lutis est ad salutem conexus huius quam commemoravi esse uidetur exordium
intra constituta sit potestate. quod facilius uidebimus si prius quid sit
potestas. aliquanto diligentius prospexerimus. cum enim duo quaedam sint. uelle
& posse. unde nec qui uult continuo potest nec qui potest continuo uult.
quia sicut uolumus aliquando quod non possumus. sic &iam possumus aliquan-
do. quod nolumus. satis elucet & ipsis & haec uocabulis resonat. quod ab eo
quod est uelle. uoluntas. ab eo autem quod est posse. potestas nomen accepit. quia
propter sicut qui uult habet uoluntatem ita potestatem qui potest. sed ut po-
testate aliquid fiat. uoluntas adert. neque enim dicitur solus quisquam
potestate fecisse. siquid fecit inuitus. quae quae subtilius aduertamus

&ia quod quisque inuitis facere cogitur. si facit uoluntate facit. sed quia
 mall & aliud. ideo inuitis hoc e nolens facere dicit. malo quippe aliquo face
 re compellitur. quod uolens eutare. t ase remouere facit quod cogitur.
 na sitanta uoluntas sit ut malo hoc non facere. qua illud non pati. cogen
 ti paulo hio resistit. non facit. ut phoe si facit. non quidem plena nec libe
 ra uoluntate. sed tamen non facit nisi uoluntate. qua uoluntate quia ef
 factus consequitur. non possum dicere potestate defuisse facienti. si
 em cogenti cedens uell & faceret. nec possit. ei uoluntate affuisse. licet
 extorta. sed potestate defuisse dicerem. cu uero ideo non faciebat. quia
 nolebat. erat utique potestas. sed uoluntas de erat. quam diu cogenti
 reluctando non fecit. hinc e quod &ia illi qui cogunt. t quis ualent. solent
 dicere. quod habes in potestate. quare non facis. ut hoc malo careas. &
 qui omnino facere non possunt. quod ideo cogunt. ut faciant. quia pos
 se credunt. solent excusando respondere. & dicere. faceret. si eet in po
 testate. quid igitur. ultra quaerim. quando quide hanc diem potes
 tate ubi uoluntati adiacet. facultas faciendi unde hoc quisque in potes
 tate habere dicit. quod si uult facit. si non uult non facit. attende iam
 illud. quod ex eueniendu posuim. utru fides in potestate sit. De hac em
 fide. nunc loquimur. qua ad hibern. cum aliquid credimus. non qua dam
 co aliquid pollicemur. na & ipsa dicit. fides. sed aliter dicit. non mihi
 habuit fidem. uiter aut non mihi seruauit. fide na illud e. non cre
 didit. quod dixit. illud non fecit. quod dixit. secundu hanc fide. qua cre
 dimus. fideles sumus do. secundum illa uero qua facit. quod pmitte.
 &ia ds ipse fidelis e nob. hoc em dicit apostolus. fidelis ds qui non uos
 pmitte. comptari sup id qd potestas. de illa itaque fide. quaerimus
 utru in potestate sit. qua credim. do. t credim. in dm. hinc em scriptu
 e. credidit abraham do. & deputatu e illi ad iusticia. & credenti in
 eu qui iustificat. impium deputat. fides ad iusticia. & uide nunc. utru
 quisque credat. si noluerit. quod si absurdu e. quid e em credere.
 nisi consentire. ueru ee. quod dicit. consensio aut utique uolentis e.
 pfecto fides in potestate e. sed sicut apostolus dicit. non potestas e. nisi
 ad do. qui dicit. causae e. cur non & ista nob dicit. quidem habes
 quod non accepisti. na & ut proclam ds. dedit. nusqua aut legimus
 in seis scripturis. non e uoluntas. nisi ad do. & recte non scriptu e. quia
 ueru non e. alioquin &ia peccatoru. quod absit. auctor e ds. si non e

uoluntas nisi ab illo quō mala uoluntas in solapccatu ē & uia fide sit effec-
tus id ē si non habeat potestatem. Porro cum uoluntas mala potestatem
accipit implere quo intendit ex iudicio di uenit apud quē non ē iniqui-
tas. punit enī & uia isto modo nec adeo in iuste quia occulte. ceterū iniquus
puniri se ignorat nisi cum manifesto supplicio senserit nolens quantum
mali sit quod p̄p̄trauit uolens hoc ē quod de quibus dī apostolus ait.
Tradidit illos dī in concupiscentias cordis illorū ut faciant quae non con-
ueniunt. hinc & dñs pilato non haberes in me inquit potestatem nisi da-
ta tibi fuisset desup. Sed cum potestas dī non necessitas utique impo-
nitur. unde cum dī saulis occidendi potestatem accepisset. maluit par-
cere quā ferire. unde intellegimus malos accipere potestatem ad dam-
nationē malae uoluntatis suae. bonos autē ad probationē bonae uolunta-
tis suae. Cum ergo fides in potestate sit quō cum uult quisque credit
& cum credit uolens credit. deinde querendū ē in more colendū
quā fidem tanta conflictione cōmendat apostolus. non enī quod libet
credere bonū nā inde ē illud fr̄s nolite omni sp̄i credere sed p̄batē
sp̄m qui ex dō ē. nec in laudibus caritatis quod dictū ē omnia credit. sic
accipiendū ē. ut caritati cuiuspiā derogem si non quod audierit sciri
crediderit. quid quod eadē caritas amonēt defratre non facile ali-
quid eē credendū. & cum tale aliquid dicit hoc ad se magis iudicet
p̄tinere nec credit. postremo ipsa caritas quae omnia credit non om-
ni sp̄i credit. de hoc omnia quidē credit sed dō quia non dicitur esse
omnib; credit. nulli itaq; dubiū ē ea fide ab apostolo cōmendari
qua credit dō. sed adhuc ē aliquid discernendū quō dī illi qui suble-
gesunt & timore poenae iustitiā suā facere conantur. & ideo non
faciunt dī iustitiā quia caritas ea facit quā non libet nisi quod non
licet non timor qui cogitur in opere habere quod licet. cū aliud
habeat in uoluntate. quā mallet si fieri possit licere quod non licet.
& illi ergo credunt dō. nā si omnino non crederent nec poenā
legis utique formidarent. sed non hanc fide cōmendat aposto-
lus quid dicit. non enī accepistis sp̄m seruitutis iterū in timore sed
accepistis sp̄m adoptionis filiorū in quo clamam abba pater. ti-
mor ergo ille seruilis ē. & ideo in illo quāuis dño credit non tam
iustitiā diligit sed damnatio timet. filii uero clamant abba pater.
quarū duarū uocū una ē exercitatio. altera exp̄putio. iudicet

primū & graeci quō unus ē dī qui iustificat circumcisiōne ex fide & prae-
 putiū p̄ fide. cum autē clamant aliquid p̄ & sunt & quid p̄ & sunt nisi qd̄ esuriunt
 & sitiunt. & hoc quid ē nisi quod de illis dictū ē. Beati qui esuriunt & si-
 tiunt iustitiā quō ipsi saturabunt. hūc ergo transeant qui sub lege sunt
 ut ex seruis filii fiant nec sic tam ut serui eē desistant. sed ut tam quā fi-
 lii dñō & patri liberaliter deseruiant. quia & hoc acceper. dedit enī
 potestate ille unicus filius dī fieri credentib; in nomine ei eosq; amo-
 nuit p̄lere quaerere pulsare ut accipiant & inueniant & aperiant.
 eis addens increpationē & dicens. Si uos cū sitis mali nosctis bona data
 dare filiis ur̄is. quanto magis pater ur̄ qui in caelis ē dabit bona p̄ ten-
 tibus se. Cum ergo uirtus peccati lex inflāmauerit aculeū mortis ut
 occasione accepta peccatū p̄ mandatū operat̄ omnē concupiscentiam.
 a quo p̄tenda ē continentia nisi ab illo qui nouit bona data dare fili-
 is suis. an forte nescit insipiens quod nemo eē possit continens nisi dī
 d̄ & hoc ergo ut sciat ipsa indiget sapentiā. Cur itaque non audit
 patris sui sp̄m dicentē p̄ apostolū xp̄i t̄ ipsū xp̄m qui dicit in euangelio
 suo p̄ d̄ & accipi & si loquentē & d̄ in apostolo suo & dicentē. Siquis
 ur̄m indiget sapentiā postulat ad d̄ & dabitur illi postulat autē infi-
 de nihil esitans. haec ē fides ex qua iustus uiuit. haec ē fides qua cre-
 ditur in eū qui iustificat impium. haec ē fides p̄ qua excludit gloriatio.
 siue ut abscedat qua in nobis inflamur. siue ut emineat qua in dñō glo-
 riamur. haec ē fides qua imp̄ d̄ rat̄ largitas sp̄s de quo dicit. nos em̄
 sp̄ū ex fide sp̄em iustitiae expectemus. Ubi quidē quaeri adhuc po-
 test utrū sp̄em iustitiae dixerit quā sperat iustitia an qua speratur
 ipsa iustitia. quō iustus ex fide uiuens sperat utique uitā aeternā.
 itemq; fides esuriens sitiensque iustitiā renouatione de die in die
 interioris hominis p̄ficiat in eā & sperate ase satiari in uita aeternā.
 ubi fide quod in psalmo de dō dicit. qui satiatur in bonis desiderii
 tuū. haec ē fides qua salui fiunt quib; dicit̄ gratia salui estis facti p̄ fide
 & hoc non ex uob; sed dī donū ē non ex operibus. ne forte quis extollatur.
 ipsius enī sumus figmentū creati in xp̄o ih̄u in operib; bonis quae prae-
 parauit d̄ sicut in illis ambulem̄. postremo haec ē fides quae p̄ dilectio-
 nē operat̄ non p̄ timorē non p̄ timorē non formidando poenā sed
 amando iustitiā. unde ergo ista dilectio icl̄ caritas p̄ qua fides operat̄.
 nisi unde illā fides ipsa p̄ d̄ ratur. neque enī eēt in nobis quantacūq;

fit in nob. nisi diffunderet & in cordibus nr̄is p̄ sp̄m s̄m̄ qui datus ē nobis
Caritas quippe dī dicta ē diffundi in cordibus nr̄is. non quia nos ipse diligit
sed quā nos facit dilectores suos. sicut iustitia dī quā iusti ei munere ef-
ficiuntur & dñs salus quā nos saluos facit. & fides ih̄u xp̄i quā nos fide-
les. haec ē iustitia dī quā non solū docet p̄ legis proceptū uerū & iā dat
p̄ sp̄m donū. sed consequens & paululū quætere utrū uoluntas illa quā
credimus & iam ipsa dī donū sit. an ex illo naturaliter insito libero
adhibeat arbitriū si enī dixerimus eā non eē donū dī. m̄ & uendū ē
ne existimem̄ inuenisse nos aliquid quod apostolo increpanti & dicen-
ti quid tu habes quod non accepisti si autē & accepisti quid glori-
aris quasi non acceperis. Respondere possimus. ecce habem̄ uolunta-
tē credendi quā non accepimus. ecce ubi gloriemur quod non accepe-
rimus. si autē dixerim̄ & iā huiusmodi uoluntatē non eē nisi donū dī.
rursus in & uendū ē ne infideles atq. impii non in merito se uelu-
ta iuste excusare uideant̄ ideo non credi dī se quod dare illis dī is-
tā noluit uoluntatē. nam illud quod dictū ē dī ē enī qui operatur
in nobis & uelle & operari p̄ bona uoluntate. iā gratia ē quā fides
imp̄tra ut possint eē hominis opera bona. quae operat̄ fides p̄ di-
lectionē quae diffunditur in corde p̄ sp̄m s̄m̄ qui datus ē nob̄. sed
credimus ut imp̄tremus hanc gratiā. & utique uoluntate cre-
dimus. de hac quaerit̄ unde sit nobis. si natura quare non om̄i cū sit
idem dī omnium creator. si dono dī & iā hoc quare non omnib; cū om̄
homines uelit saluos fieri & in agnitionē ueritatis uenire. prius
igitur illud dicamus. & uideamus utrum huiusmodi satisfaciūt quaestioni.
quod liberum arbitriū naturaliter attributū a creatore animae
rationali illa media uis ē. quae t̄ intendi ad fidē t̄ inclinari ad infi-
delitatem potest. & ideo nec istā uoluntatē qua credit dō dici potest
homo habere quā non acceperit. quando quidem uocante dō sur-
git de libero arbitrio. quod naturaliter cum creat̄ & accipit. uult
autē dī om̄ homines saluos fieri & in agnitionē ueritatis uenire.
Non sic tamē ut eis adimat liberū arbitriū quot bene t̄ male inten-
tentes iustissime iudicentur. quod cum fit. infideles quidem con-
tra uoluntatē dī faciunt cū ei euangelio non credunt. nec ideo
tamen eā uincunt uerū se ipsos fraudant magno & summo bono.
malisq. poenalib; implicant. experiturū in sup̄licis potestate ei

eui in donis misericordia condempserit ita uoluntas di semp inuicta e. uin
 cer & ur aut sinon inuenit & quid de contemptoribus faceret aut ullo
 modo possent euadere quod de talibus ille constituit qui eni dicit uerbi
 gratia uolo ut hi omnes serui mei operentur in uinea & post labore re
 quiescentes epulentur ita ut quis quis eoru hoc noluerit in pistrino semp
 molat. uidetur quidem quicumque condempserit contra uoluntate dmi
 sui facere sed tunc et uinea & si & pistrinu condempnent effugerit quod
 nullomodo fieri potest sub di potestate unde scriptu e. semel locutus e
ds hoc e incommutabiliter quamqua & de unico uerbo possit intellegi
 deinde subiugens quid incommutabiliter sit locus. duo haec inquit auclui
quo potestas di e & tibi dno misericordia quia reddes unicuique secun
 du opera sua ille igitur reuertit ad damnatione sub potestate ei qui
 qui condempserit ad credendu misericordia ei quis quis aut crediderit
 ei que se a peccatis omnibus absoluendu & ab omnib; uitiis sanandu & ea
 lore ac lumine ei accedendu in luminandumque comiserit. habebit
 ex ei gratia opera bona ex quibus & uia secundu corpus a mortis cor
 ruptione redimat. coronetur bonisque sati & ur non temporalib;
 sed aeternis supra qui p & imus & intellegimus hunc ordine tenuit
 psalmi ubi dicitur. Benedic anima mea dnm & noli obliuisci omnes
retributiones ei qui proptius fit omnibus iniquitatibus tuis qui sanat om
nes languores tuos qui redemit de corruptione uitae tuae qui corona te
in misericordia & misericordia qui satiat in bonis desideriu tuu
& ne forte haec tanta bona hui uetustatis hoc e mortalitatis de for
mitas desperar & . Renouabit inquit sicut aquila iuuentus tua tamqua
dicet & haec quae audisti ad nouu homine & ad nouu p tinent testam
tum. recole mecum eadem ipsa paululu obsecro te. & inspicere delecta
biliter laudem misericordiae hoc e gratiae di. benedic inquit
anima mea dnm & noli obliuisci om retributiones ei quare tribuit
bona p malis qui proptius fit omnibus iniquitatib; tuis. hoc agit in baptis
matif sacramento qui sanat om languores tuos. hoc agit in hac uita
fidelis hominis dum caro concupiscit aduersus spm & sps aduersus
carne ut non quaecumque uolumus facimus dum alia lex in membris
repugnat legi mentis dum uelle adiacet p ficere aut bonu non qui
languores uetustatis si p seuerante intentione p ficimus de die in
die crescente nouitate sanat ex fide quae p dilectione operatur.

qui redimat de corruptione uitā tuā hoc fit in ultima resurrectione mor-
tuorū qui coronat te in miseratione & misericordia hoc fit in ultima
resurrectione mortuorū qui coronat te in miseratione & misericor-
dia hoc fit in iudicio ubi cū rex iustus sederit in throno redditurus uniuersis
secundū opera ei. Quis gloriabitur cū se habere cor aut quis gloriabitur
mundū se esse a peccato. ideo illic necessariū fuit cōmemorare miseratione
nō & misericordiā dñi ubi iā exigi debita & reddi merita sic possit uide-
ri. ut nullus esset misericordiae locus. coronat ergo in miseratione & mi-
seratione sic secundum opera. segregabitur enim ad dexterā cui dicatur
esurui & dedisti mihi manducare. quō iudiciū sine misericordia. sed illi qui non fe-
cit misericordiā. Beati autē misericordes quia ipsorū miserebitur. iā ue-
ro cum sinistri ierint in ambustione aeterna iusti autē in uitā aeterna
quia haec est inquit uita eterna ut cognoscant te unū uerū dñm & quē mi-
sisti ih̄m xpm̄. illa cognitione illa uisione illa contemplatione satiabitur
in bonis animae desiderū. hoc enim solum ei sat est. ultra non habet quod
appetatur. quō in h̄m̄ quod requiritur. nā desiderio huius satiatus ardebat
qui dñō xpo ait. Ostende nob̄ patre & sufficit nob̄. cui responsū est qui
me uidet uidet & patre. quia & ipsa est uita aeterna ut cognoscant
unū uerū dñm & quē misit ih̄m xpm̄. sed si ille qui uidit filiū uidit
& patre. p̄fecto qui uidet patre & filiū uidet. & sp̄m̄ sem̄ patris & fi-
lii. ita ne arbitrium liberū tollimus. & benedicit anima nr̄a dñm non
obliuiscens omnes retributiones ei nec ignorans diuinitatē suā uolēt
constituere. sed credit in eum qui iustificat impiū & uiuit ex fide
donec ad speciem p̄ducatur. fide scilicet quae p̄ dilectionē operatur. quae di-
lectio diffunditur in cordibus nr̄is. nec p̄ sufficientiā p̄p̄riā uolun-
tatis. nec p̄ litterā legis sed p̄ sp̄m̄ sem̄ qui datus est nob̄. Nec disputatio
si quae stioni illi soluenda sufficit. sufficit si autē respondetur ca-
uendū esse ne quis quā dō tribuendū esse peccatū quod d̄mittitur p̄
liberū arbitrium. si in eo quod dicitur quid habes quod non accepisti
p̄pter ea & iā uoluntas qua credimus dono dī tribuitur quia delibero
existit arbitrio quod cum creare mur accepim̄. attendat & uideat
non uideo tantū istā uoluntate diuino muneri tribuendā quia ex
libero arbitrio est quod nob̄ naturaliter concretū est. uerū & iā
quod uisorū suasionibus agit d̄s ut uelimus & ut credam̄. siue extrin-
secus p̄ euangelicas exhortationes ubi & mandata legis aliquid agunt

si ad hoc a mon & homine infirmitate sua ut ad gratia iustificante cre-
 dendo confugiat. siue intrinsecus ubi nemo habet in potestate quid ei ue-
 niat in mentem sed consentire & dissentire propriae uoluntatis e. his er-
 go modis quando ds agit cum anima rationali ut ei credat. neque enim
 credere potens quolibet libero arbitrio si nulla sit suasio & uocatio cui
 credat pfecto & ipsum uelle. credere ds operatur in homine. & in
 omnibus mia ei preuenit nos consentire aut uocationi di tabea dis-
 sentire sicut dixi ppriae uoluntatis e. quares non solu non infirmat
 quod dictu e quidem habes quod non accepisti. uerum & ia confirmat;
 accipere quippe & habere anima non potest dona. de quibus hoc au-
 dit. nisi consentiendo. ac p hoc quid habeat & quid accipiat ds e. accipe-
 re aut & habere utique accipientis & habentis e. lam si ad illa pfun-
 ditate scrutanda quisqua nos coartet cur illi ita suadetur ut p suadeatur.
 illi aut non ita duo sola occurrunt interim quares respondere mihi pla-
 ceat. O altitudo diuitiaru. & num quid iniquitas apud dm. cui responsio
 ista displicet quares doctores. sed caueat ne inuonatur presumpto-
 res. concludamus igitur libru aliquando. cui tanta plicitate utru aliquid
 egerimus nescio. non apud te cui fide seo. sed apud animos eoru ppter
 quos me scribere uoluisti. qui non contra nrām sed ut mitius loqueretur non
 dicā illius qui in suis apostolis e locutus. certe contra tanti apostoli pauli
 non unā sententia sed tā uehementē tam intentē uigilem q. conflictio-
 nē malunt suā defendere sententia. quā audire eū obsecrante pmi-
 seratione di. & dicente p gratia di quae dicitur illi non plus sapere quā
 oportet sapere sed sapere ad sobrietatē. unicusque sicut ds partitus e
 mensurā fidei. Tu aut quid mihi pposueris & quid tam longo disputa-
 tionis hui opere effecerimus aduerte. monuit te certe quē am modū
 dictū fuerit fieri posse ut si homo sine peccato si uoluntas ei non desit
 ope adiuuante diuina quamuis nemo tam pfectae iustitiae in hac uita
 fuerit t sit futurus sit. Si enim hoc ipsum in illis prius ad te con-
 scriptis libris pposui. si ame quareatur in quantū utru homo sine
 peccato possit eē in hac uita. confitebor posse poli gra. tia & li-
 berū ei arbitrium. ipsum quoq. liberū arbitriū ad di gra. tia hoc e
 ad di dona pertinere. non ambigens. nec tantū ut sit. uerū ut bonū sit.
 idē ad faciēda mandata dñi conuertatur. atq. ita di gratia non so-
 lum ostendat quid faciendū sit sed adiuuet & ia ut possit fieri quo

ostenderit, tibi autē absurdū uisum ē sine exemplo eē rem quae fieri po-
test. hinc exorta ē hui libri quaestio ac phoe ad nos ptinebat ostendere
fieri posse aliquid quamuis desit exemplum; hinc ex euangelio & ex lege
quaeclī posuimus in sermone hui exordio. sicut decamelū meli transitū
pforamen acus. & de duodecim milibus legionū angelorū qui potuerūt si-
uallē pugnare p xpō. & de illis gentibus quas dī dicit potuisse se facie
populi sui semel exterminare. quae omnia facta non sunt. his addi possunt
etiam illa quae leguntur in libro sapientiae. quā multa possēt noua tor-
menta dī exerere in impios ad nutū sibi seruiēte creatura. quae tam
non exseruit potest & de monte illo quō fides in mare transferrēt.
quod tamen nusquā factū t legimus t audiūm; quisquis em horū aliquid
dō dixerit eē impossibile. uides quā desipiat quamque aduersus fidem
scripturas ei loquatur; multa alia huiusmodi possunt occurrere t legenti
t cogitanti quae possibilis dō negare non possum. quamuis eorū desit
exemplum. sed quia dici potest illa opera eē diuina iuste aut uuere
ad nrām operā ptinere. suscepi ostendere etiam hoc opus eē diuinum.
& hoc egi libro isto loquatus forte quā sit ē. sed contra inimicos gratias
dī & amparum mihi dixisse uideo. nihilque metā multū dicere de-
lectat quā ubi mihi & scriptura ei plurimum suffragat. & id agitur
ut qui gloriat in dno gloriat. & in omnibus gratias agam dno dō nro. sur-
sum eorū habentes unde a patre luminū omne datū optimū & omne
donū pfectum ē. nam supptor ea non ē opus dī quia p nos agitur t
quia illo donante nos agim. nec illud ē opus dī ut monstrat in mare
qui ap fidem hominū fieri pot. se dñs dixit. & hoc ipsorū operat tribuit
dicens. si habueritis sinuōb fide tamquā granū sinapis. dicetis monti
huic tollere & mittere in mare & fia. & nihil impossibile erit uob.
Certe nob dixit. non mihi aut patri. & tamen hoc nullomodo fiet ho-
mo nisi illo donante & operante. ecce quē ammodū sine exemplo ē
in hominib; pfecta iustitia & tam impossibilis non ē. fieri em
sit tanta uoluntas adhibere & quanta sufficit tanta rei. eēt
autē tanta si & nihil eorū quae ptinent ad iustitiā nos latere
& tam sic delectare animū ut quicquid aliud uoluntatis dolore
suae impedit. delectatio illa superare. quod ut non sit. non ad im-
possibilitatē sed ad iudiciū dī ptinet. quis em nesciat non eē in homi-
nis potestate. quid sciat necesse consequens ut quod appellendū cogni-

tu fuerit appellatur. in sitantia delectat. quantum diligendum est. hoc autem
 sanitatis est animae. sed fortasse quispiam putauerit nihil nobis de esse
 ad cognitionem iustitiae. quod dominus uerbum consumans & breuians super
 terram dixit in duobus preceptis totam legem prophetarumque pendere. nec
 ea tacuit sed uerbis aptissimis promisit. diliges inquit dominum deum tuum
 ex toto corde tuo & ex tota anima tua & ex tota mente tua & diliges
 proximum tuum tamquam te ipsum. ^{in uerbis} qui durius his implendis impleri omni
 no iustitiam. Verum tamen qui hoc attendit & iam illud attendat quam
 in multis offendamus omnes. dum putamus deo quae diligimus placere.
 et non displicere quod facimus. & postea per scripturam eius siue certe
 & per speciem ratione commota cum didicerimus quod ei non placeat prae
 nitendo deprecamur. ignoscat plena humana uita est documentis ta
 libus. unde aut minus nouimus quod ei placeat. nisi quia & ipse minus
 notus est nobis. Videmus enim nunc per speculum in enigmate. tunc autem facie
 ad faciem. Quis uero existimare audeat cum eo uentum fuerint. quod ait
 ut cognosca sic & cognitus sum. Tantam dei dilectionem fore contempla
 toribus eius quam a fidelibus. nunc est. aut illo modo hanc illis tamquam de proximo
 comparanda. porro si quanto maior notitia tanta erit maior dilectio.
 profecto nunc quantum de est dilectioni tantum proficienda est iustitiae de esse
 credendum est. sciri enim aliquid et credi & tam non diligere potest. diligere autem
 quod neque scitur neque creditur non potest. at si credendo ad tantam
 dilectionem seipsum peruenire potuerit qua certe maiorem in hac uita esse
 non posse dominus ipse testatus est ut animam suam pro fratribus pone
 rent. cum ab hac peregrinatione in qua pro fide nunc ambulatur
 peruentum erit ad speciem quam nondum uisam speramus. & per patientiam
 expectamus. paulo dubio & ipsa dilectio non solum supra quam hic habemus
 sed longe supra quam possumus & intellegimus erit. nec ideo tam
 plus esse poterit quam ex toto corde ex tota anima ex tota mente
 neque enim refert in nobis aliquid quod ad diuinitatem ad totum. quia si resta
 bit aliquid illud non erit totum. proinde hoc primum preceptum eius
 iustitiae quo iubemur diligere deum ex toto corde ex tota ani
 ma & ex tota mente cui est de proximo diligendo alterum consequens
 in illa uita implebimus. cum uidebimus faciem ad faciem. sed ideo nobis
 hoc & iam nunc preceptum est ut amoneamur quid fide expos
 cere. quos sperem premittere. & soluiscento quae per alio sum

inq. anteriora nos extendere debeamus. ac phoe quantum mihi uidetur
 in ea quae perficienda & iustitia multum in hac uita ille proficit. qui quae
 longeste a perfectione iustitiae proficiendo cognouit. sed fiducia potest. quae
 da iustitia minor huic uitae competens. quia iustus ex fide uiuit quae uis
 peregrinus adno & ideo pfidem ambulans nondum p specie. non absur
 de dicitur & a ad ista pertinere non peccat. neq. enim si es nondum potest tanta
 dilectio di quanta illi cognitioni plenae pfecteque debetur. ia culpa de
 putandū ē. aliud ē enī totā nondū adsequi caritatē. aliud nullā sequi cu
 piditatem. quam obrem debet homo quamuis longe minus am & dñm quā
 potest amare conspectū. nihil tam appetere inlicitū. sicut & a in his
 quae adiacent sensibus corporis potest oculus nullis tenebris delectari
 quamuis non possit in fulgentissima luce defigi. uerū ecce ia talem
 constitutam animū humanū in hoc corruptibili corpore. qui & si nondū
 illa sup eminentissima pfectione caritatis di om̄ motus terrae nae li
 bidinis absorberit atq. consumpsit. tamen in ista minore iustitia
 ad inlicitum aliquid operandū ei libidini nulla inclinatione consentiat.
 ut ad illam uitā ia in mortale pertineat. Diliges dñm dñm tuū ex toto
 corde tuo & ex tota animata tua & ex tota uirtute tua. Ad hanc aut non
 regnā peccatū in urō mortali corpore ad obediendū desideris ei. ad illi
 non concupisces. ad ista p concupiscentias tuas non eas. ad illa nihil am
 plius quaerere quā ea pfectione p sistere. ad ista hoc quod agit in
 opere habere. & illius pfectione p mercede sperare. ut p illa iustus sine
 fine uiuat in specie quā in ista desiderauit. p hanc iustus uiuat ex fi
 de. uerū aliquando alicui delectationē inlicitae consentire. non tam
 in illis horrendis facinoribus & flagitiis p p & grandis. uerū & a in istis
 leuioribus ut t aure alicui uoci quae audienda non eēt. t linguam ali
 cui quae dicenda non eēt a comodā. t in ipso corde aliquid ita cogit &
 ut malū & licitum quod male delectat. & p praceptū fertur inlicitum.
 & a ista quippe consensio ē ad peccatū. si utique fieret nisi poenae
 terror & tales iustitiae ex fide uiuentes non opus habent dicere.
 Dimitte nob̄ debita nra sic & nos dimittim̄ debitoribus nris. falsum que
 es conuincunt quod scriptū ē. non iustificabit̄ in conspectu tuo om̄ nis
 uerens. & illud si dixerimus qui a peccatū non habem̄ nos ipsos decipim̄
 & ueritas in nob̄ non ē. & id quia non ē homo qui non peccauit.
 & illud quia non ē iustus in terra qui facit & bonū & non pec

eabit. Utrumque omni hoc testimonium non de preterito dicit id: peccauit sed
 de futuro id est peccabit. & si qua alia in hanc sententiam sua scriptura co-
 memorat, sed quo haec falsa esse non possunt. illud esse consequens uideo.
 ut quale libet & quantum libet in hac uita peruenire definire iustitiam. nul-
 lus in ea sit hominum qui nullum habeat omnino peccatum. omnique homini sit
 necessarium dare ut dicitur illi dimittere ut dimitteretur illi & si quid
 habet iustitiae non suo sibi esse praesumere. sed de gratia iustificantis
 dei. Adhuc tam ab illo esurire & stare iustitiam qui est panis uiuus & apud
 quem fons uitae. qui sic operatur iustificationem in suis suis in huius uitae tempta-
 tione laborantibus ut tam sit. & quod propter eorum largiter adiciat. &
 quod confitentibus clementer ignoscatur. sed inueniant isti si possunt ali-
 que sub honore corruptionis huius uiuentis. qui iam non habeat quod ignoscatur
 nisi tamen eum fateantur non doctrina legis data. sed & iam infuso spu
 gratiae ut talis esset aduocatus. non cuius eum modo peccata erim sed ipsius im-
 pietatis incurrunt. Sane quamquam tale sit testimonium illa diuina
 competenter accipiunt prorsus inuenire non possunt. nullomodo tam
 dicendum est. de deo esse possibilitate. qua uoluntas sic adiuuat humana
 ut non solum iustitia ista quae ex fide est omni ex parte modo proficiatur
 in homine iustitia ista. illa secundum quam postea in aeternum in ipsa ei
 contemplatione consistendum est. quando quidem si nunc uelit in quoquam
 & iam hoc corruptibile induere incorruptionem atque hic inter homi-
 nes moriturus se laborat uiuere minime moriturus ut tota penitus
 uoluntate consumpta nulla lex in membris ei repugnandi legimen-
 tis. quae ubique praesente ita cognoscatur. sicut se qui postea. cog-
 nituri sunt. Quis de mens audeat affirmare non posse. sed quare
 non faciant quae erunt homines. nec qui quaerunt se ut erunt esse homi-
 nes. Scio quod sicut impossibilitas ita & iniquitas non est apud deum
 & scio quod sapienter resistit humilibus autem dat gratiam. Et scio quod il-
 li cuius extolleretur dicitur dicitur fuit angelus qui eum colaphis la-
 teret & iterum & iterum deprecanti dicitur est. sufficit tibi gratia
 mea. nam uirtus in infirmitate proficit. aliquid ergo est in abdito & in
 fundo iudiciorum dei. ut & iam iustorum omnes os obstruatur in laude sua.
 & non operatur nisi in laude dei. hoc autem aliquid quis possit scrutari
 quis uestigare quis nosse ^{quia} tam sunt inscrutabilia iudicia eius & in-
 uestigabiles uiae eius. Quis enim cognouit sensum dei aut quis consilia

rius illi fuit aut quis prior dedit illi & tribuatur ei quo ex ipso & p
ipsum & in ipso sunt omnia. Ipsa gloria in saecula saeculorum. CMLVII

EXPLICIT LIBER DE SPY ET UTTIRA

INCIPIT HUIUSMODO EPYSTOLA AD COMITUM BONIFATIUM FELICITER

Valde mihi gratum est quod inter occupationes utilitas cura quoque re
ligionis habere non neglegas & homines in dispersione ac diuisione
constitutos ad unitatem salutis & pacis reuocari desideras.

INCIPIT LIBER SCI AUGUSTINI AD PAVLINUM

Diuinitatis tuae coepiscopo uenerande paulino rescriptorum
debitor fui ex quo mihi scripsisti per homines filiae nrae religio
sissime flore quaerens a me utrum prosit cuique post mortem quod
corpus ei apud se alicui memoria sepelitur. hoc enim abs te uidua
memorata peruenerat per defuncto in eis partibus suo filio, & rescripse
ras consolans ea idque & iam nuntiatis de ea clauere fidelis iuuenis ernegni
quod materno & pio affectu desiderauit esse completum. ut scilicet
in beatissimi felicitis confessoris basilica poneretur. quia occasione fac
tu est ut eosdem platores litterarum tuarum & mihi scriberes inge
rens huiusmodi quaestione. atque ut respondere quid inde mihi ui
deretur. exposcens nec tacens ipse quid sentias. in dictis uideri tibi
non esse inanes motus animorum religiosorum ac si alibi per hunc
curantium. adiungis & iam uacare non posse quibusdam per defunc
tis ecclesia supplicare consuevit. ut hinc & illud conuenisset homi
ni per deum per mortem. si fide suorum humanando ei corpus. talis quidem
locus in quo appareat opitulatio. & iam isto modo quaesita. scilicet
sed cum haec ita sint. quomodo huiusmodi opinionem contrarium non sit quod
ait apostolus. Omnes enim ad stabimus ante tribunal christi ut ferat
unus quisque secundum ea quae per corpus gesserit sive bonum sive ma
lum. non te satis uidere significas. Haec quippe apostolica sententia
ante mortem ammonet fieri quod possit per deum post mortem. non tunc
quando recipiendum est quod quisque gesserit ante mortem. utrum
haec ita soluitur quaestio. quomodo quodam uitae genere acquiritur
cum in hoc corpore uiuit ut aliquid adhibent ista defunctos. & per hoc
secundum ea quae per corpus gesserit eis quae per corpus religiose per
illis facta fuerint adiuuant. sunt enim quos nihil omnino adiuuant
ista siue per eis sunt quorum tam mala merita ut nec tabulis dig